

Naar een gelijk speelveld voor ouders in het basisonderwijs?

Onderzoek naar de toelating
op basisscholen in Utrecht

Guido Walraven

Anton Boonen

Paco Lucassen

Jeroen Peters

Naar een gelijk speelveld voor ouders in het basisonderwijs?

Onderzoek naar de toelating
op basisscholen in Utrecht

Guido Walraven
Anton Boonen
Paco Lucassen
Jeroen Peters

Naar een gelijk speelveld voor ouders in het basisonderwijs?
Onderzoek naar de toelating op basisscholen in Utrecht

Guido Walraven, Anton Boonen, Paco Lucassen, Jeroen Peters
Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen

Vormgeving: René de Haan / renedehaan.net
Verzorging manuscript: Michelle Bax-Driehuijs

© mei 2020

in samenwerking met

pag

Inhoudsopgave

4		Samenvatting
		Inleiding
10	1	Aanleiding, opzet, analysekader en verantwoording
		Aanleiding en opdracht
11		Vraagstelling van het onderzoek
12		Opzet en verantwoording van de uitvoering van het onderzoek
16		Juridisch analysekader voor het onderzoek: aanmelden, toelaten, inschrijven en plaatsen
18		Inhoudelijk analysekader voor het onderzoek
		Deel 1 Bevindingen
21	2	Documentanalyse
		Beleidsdocumenten van schoolbesturen
		Websites van scholen
25	3	Interviews met schooldirecteuren
		Geselecteerde scholen per wijk
		Overige scholen
40	4	Interviews met ouders
		Geselecteerde scholen
		Overige ouders
		Samenvattend
46	5	Deel 2 Conclusies en aanbevelingen
		Conclusies
		Beleid
53	6	Praktijk
58	7	Intermezzo: Vergelijking met een onderzoek uit 2010
		Aanbevelingen
66		Literatuur
67		Bijlagen
		A Motie gemeenteraad 'Aanmeldbeleid basisscholen in beeld'
		B Tekst artikel 40 Wet op het primair onderwijs
		C Vragenlijsten
		D Lijst geïnterviewde directeuren en ouders
		E Lijst achtergrondgesprekken
		F Verhalen van ouders van niet-geselecteerde scholen
		G Leden klankbordgroep / begeleidingscommissie
		H Brief van de gemeente aan ouders tweejarigen
94		Dankwoord
95		Over de auteurs

Samenvatting

Achtergronden

De Onderwijsinspectie constateert in het rapport *De Staat van het Onderwijs 2019* dat ook de scholen in Utrecht steeds verder gesegregeerd raken. De kloof tussen kinderen van hoogopgeleide ouders en die van lager opgeleide ouders neemt toe. Met het oog op kansengelijkheid acht de inspectie dat zorgelijk. Het beleid rond aanmelden en inschrijven op de basisschool speelt een rol in deze tweedeling.

In juni 2019 werd daarom in Utrecht een raadsinformatiebijeenkomst over dat thema georganiseerd. Mede naar aanleiding van die bijeenkomst heeft de gemeenteraad van Utrecht in een motie gevraagd om onderzoek naar het huidige aanmeldbeleid en de praktijk bij Utrechtse basisscholen. De wethouder heeft een begeleidingscommissie ingesteld en het Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen gevraagd het onderzoek uit te voeren. Het Kenniscentrum heeft dat in samenwerking met Hogeschool Utrecht gedaan.

Hoofdvraag onderzoek en opzet

De hoofdvraag van het onderzoek luidt: Hoe zien het beleid en de praktijk van aanmelden en toelaten eruit bij basisscholen in Utrecht en is er daarbij sprake van een gelijk speelveld voor ouders bij de wettelijke inschrijving van hun kind op driejarige leeftijd en bij zij-instroom?

Om antwoorden op deze vragen te krijgen hebben we gekozen voor een verkennend en kwalitatief onderzoek met behulp van interviews en documentanalyse. Het formele beleid brengen we in kaart aan de hand van documenten van schoolbesturen en scholen. De praktijk achterhalen we in interviews.

De wethouder heeft een beperkt onderzoek toegezegd en daarbij is ruimte om twaalf scholen te onderzoeken. Daar zijn interviews gehouden met de directeur en waar mogelijk met een ouder. Die scholen zijn in vier wijken in de stad gekozen, zodat de problematiek in verschillende situaties in beeld gebracht kan worden: Kanaleneiland, Oog in Al, Tuindorp en Overvecht. Daarnaast is ruimte geschapen om extra interviews te houden met directeuren en ouders uit andere wijken, die contact met ons opnamen.

Analysekader

Het juridische analysekader voor de bevindingen uit het onderzoek bevat drie punten:

- Aanmelding kan vanaf de dag dat een kind 3 jaar wordt (Wet op het primair onderwijs): dat is van belang voor een gelijk speelveld voor ouders.
- Vooraanmelding die leidt tot automatische toelating en inschrijving wanneer een kind 3 jaar wordt, is in strijd met de wet.
- Als een school meer aanmeldingen heeft dan beschikbare plekken, dan kunnen er voorrangregels worden toegepast die transparant moeten worden gecommuniceerd.

Het inhoudelijke analysekader bevat elementen die een rol spelen bij toelatingsbeleid (samengevat in Schema 1). Mogelijke acties van scholen en reacties daarop van ouders, die onder meer laten zien hoe deze complexe problematiek samenhangt met kansengelijkheid en segregatie.

Beleid

Bij het onderzoek naar hoe het beleid van aanmelden en toelaten eruit ziet bij basisscholen in Utrecht hebben we langs twee wegen informatie verzameld. Ten eerste hebben we beleidsdocumenten opgevraagd bij alle (18) schoolbesturen.

Die hebben we ontvangen van 8 schoolbesturen, die samen rond de 100 scholen hebben (van de 110 basisscholen in Utrecht). Wij kunnen dus op dit punt een reëel beeld geven van die 8 besturen en rond de 100 scholen.

Ten tweede hebben we de website van alle 110 scholen bekeken of de procedures rond aanmelden en toelaten juist en helder waren opgenomen. Wij kunnen dus op dit punt een reëel beeld geven van alle scholen.

Onze bevindingen over het beleid leiden tot twee conclusies. De eerste conclusie is dat er geen sprake is van een gelijk speelveld voor ouders bij de wettelijke inschrijving van hun kind op driejarige leeftijd. De reden hiervoor is dat er met vooraanmeldingen gewerkt wordt die automatisch leiden tot toelating. De tweede conclusie is dat grofweg 9 van de 10 scholen hun website kunnen verbeteren ten aanzien van goede en heldere informatie over hun toelatingsbeleid. Onder meer vanwege het effect dat de situatie uit beide conclusies heeft op de kansengelijkheid achten wij de situatie zorgelijk.

Praktijk

Bij het onderzoek naar hoe de praktijk van aanmelden en inschrijven eruit ziet bij basisscholen (vooral in vier wijken op twaalf scholen) in Utrecht hebben we gesproken met 14 directeuren en 14 ouders. Wij kunnen dus een reëel beeld geven van de praktijk in die vier wijken (waar we 12 directeuren en 5 ouders hebben geïnterviewd) en van de ervaringen van directeuren en ouders die zich tot ons gewend hebben.

Onze bevindingen leiden tot de volgende conclusies. Er is ook in de praktijk geen sprake van een gelijk speelveld voor ouders bij de wettelijke inschrijving van hun kind op driejarige leeftijd. Er is namelijk sprake van vooraanmelding (met automatische plaatsing) en de wettelijke leeftijd wordt meestal niet genoemd.

In lijn met de conclusies over de websites van scholen is er in de praktijk veelal ook geen sprake van heldere en goede informatie over het toelatingsbeleid en hoe dat in de praktijk wordt gebracht. Iedere school lijkt een eigen beleid en praktijk te voeren en dat leidt tot onzekerheid en stress bij ouders, terwijl ook de geïnterviewde directeuren er niet tevreden over zijn. Daarnaast komen alle effecten van die situatie (die in ons inhoudelijke analysekader in Schema 1 zijn opgenomen) in de praktijk voor en mede om die reden achten wij ook de praktijksituatie zorgelijk.

Als het gaat om zij-instroom, dan is de situatie als volgt. In de interviews met de directeuren is daar steeds naar gevraagd en zij noemden dan elke keer bepaalde stappen. Wanneer de procedure met die stappen zorgvuldig en fair wordt gevolgd, dan is er volgens ons sprake van een gelijk speelveld bij zij-instroom. Wij hebben daarnaast een ouder gesproken die een aanmelding bij zij-instroom had gedaan. Deze ouder was ontevreden, wendde zich tot een klachtencommissie en die stelde de ouder in het gelijk omdat de bij zo'n aanmelding gebruikelijke stappen niet (zorgvuldig) waren gevolgd; daarnaast was de besluitvorming te traag en de communicatie met de ouder slecht.

Aanbevelingen

Een gelijk speelveld voor toelating tot basisscholen hangt samen met onder meer kansengelijkheid en segregatie. Daardoor is het onderwerp complex en taai; er bestaan geen gemakkelijke oplossingen voor. Toch hoeft dat niet tot verlamming te leiden, want schoolbesturen en gemeente zijn bij uitstek geschikt om de institutionele complexiteit aan te pakken, ook als gaat het om toelating tot basisscholen, kansengelijkheid en segregatie. Onze aanbevelingen richten zich met name op hoe zij dat kunnen aanpakken.

De sinds 2014 geldende wettelijke aanmeldleeftijd van 3 jaar biedt een uitstekende basis om een transparant toelatingsbeleid te formuleren voor heel Utrecht en dat beleid consistent uit te voeren.

Met andere woorden om een gelijk speelveld voor alle ouders op te bouwen. Want wanneer je je aan die leeftijd houdt, dan stop je met vooraanmeldingen en automatisch plaatsen van kinderen (want dat is in strijd met de wet). Dan maakt het niet uit of een ouder zich een jaar of een uur voor de deadline aanmeldt. Want als alle aanmeldingen van een leeftijdsgroep op eenzelfde moment op tafel komen, dan hebben alle ouders evenveel kans op een plaats op de school van hun voorkeur. Dat is een goed begin.

Maar het is zeker niet genoeg, want het lost de problemen die (geïnterviewde) schooldirecteuren en ouders ervaren niet allemaal op. Dat laten we zien door Schema 1 van ons inhoudelijke analysekader zo te bewerken, dat elementen waar die aanmeldleeftijd in voorkomt worden weggelaten of aangepast. Dan kan de middelste kolom weg, maar houd je de twee andere kolommen over. De onderwerpen die daar staan moeten dus nog worden aangepakt, waaronder heldere procedures voor de hele stad en goede communicatie daarover met ouders – punten die ook door de geïnterviewde directeuren en ouders worden genoemd.

De aanbevelingen moeten zich daarnaast ook nog op iets anders richten, namelijk op wat er nodig is om de aanmeldleeftijd te handhaven en de aanbevelingen op te pakken. In het algemeen worden bij de aanpak van complexe of taaie vraagstukken zoals hier dan vaak genoemd: gedeeld gevoel van urgentie van de problematiek, draagvlak, commitment en een gemeenschappelijke visie. Ons onderzoek laat zien, dat er op al die punten onder de geïnterviewden een substantiële mate van overeenstemming is. Er is iets aan de hand en er moet iets gebeuren, zo vindt men.

Er zijn signalen dat die overeenstemming breder is dan alleen onze onderzoekspopulatie. Om te beginnen de motie van de gemeenteraad en de steun voor het onderzoek van wethouder en schoolbesturen / Utrechtse Onderwijs Agenda. Vervolgens de aansluiting van Utrecht bij de Gelijke Kansen Alliantie en de lokale agenda die daarvoor is ontwikkeld en op 7 mei 2020 openbaar is gemaakt. Daaruit blijkt eens te meer dat de aanmeldproblematiek een onderdeel is van ongelijke kansen.

Vandaar de uitspraak van de schoolbesturen om gezamenlijk de volle verantwoordelijkheid te nemen voor transparant aanmeldbeleid dat recht doet aan gelijke kansen voor alle kinderen en uiteraard voldoet aan de wet. De Gelijke Kansen Alliantie en de Utrechtse Onderwijs Agenda die daarvoor is opgesteld bieden zodoende zowel een kader als momentum voor een duurzame aanpak van de complexe aanmeldproblematiek.

Onze aanbevelingen zijn in eerste instantie gericht aan schoolbesturen en gemeente, en kunnen waar mogelijk samen met de scholen en ouders worden uitgewerkt en opgepakt. Uiteraard kan de gemeenteraad daar ook een rol bij spelen, bijvoorbeeld door mee te denken en te stimuleren dat duurzame resultaten worden bereikt.

Inleiding

1 Aanleiding, opzet, analysekader en verantwoording

Aanleiding en opdracht

De Onderwijsinspectie constateert in het rapport *De Staat van het Onderwijs 2019* dat ook de scholen in Utrecht steeds verder gesegregeerd raken (Inspectie van het Onderwijs, 2019). De kloof tussen kinderen van hoogopgeleide en meer verdienende ouders en die van lager opgeleide en minder verdienende ouders neemt volgens de inspectie toe. Met het oog op kansengelijkheid acht de inspectie dat een zorgelijke ontwikkeling. Het beleid rond aanmelden en inschrijven op de basisschool speelt een rol bij deze tweedeling.

In juni 2019 werd daarom een raadsinformatiebijeenkomst over dat thema georganiseerd. Mede naar aanleiding van die bijeenkomst heeft de gemeenteraad van Utrecht tijdens de behandeling van de Voorjaarsnota in een motie gevraagd om onderzoek naar 'het huidige aanmeldbeleid bij Utrechtse basisscholen' (motie 11 juli 2019, zie bijlage A). De inzet daarvan is 'om een reëel beeld van de situatie te krijgen'. Het onderzoek moet zich met andere woorden richten op het beleid en de praktijk.

Wethouder van Onderwijs Anke Klein heeft de motie overgenomen en heeft toegezegd een commissie in te stellen die een (beperkt) onderzoek gaat doen naar het beleid en de praktijk van de aanmelding en inschrijving bij Utrechtse basisscholen.

Het landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen is daarop gevraagd een plan van aanpak te maken voor dat onderzoek. Dat plan is besproken in een (begeleidings)commissie, waarin onder meer schoolbestuurders, ouders en onderzoekers zitting hebben.

De gemeente heeft de schoolbesturen geïnformeerd over de plannen voor het onderzoek. Kansengelijkheid is een speerpunt op de Utrechtse Onderwijs Agenda. Ook bij aanmelden en toelaten willen de betrokkenen bij die Agenda dat alle ouders evenveel kans hebben hun kind op de school van hun voorkeur geplaatst te krijgen. In dat verband wordt de term gelijk speelveld gebruikt. Schoolbesturen en gemeente willen onder meer weten wat er bij populaire en andere scholen gedaan kan worden om dat gelijke speelveld te versterken (zo bleek bij de bespreking van de plannen tijdens een overleg van de Utrechtse Onderwijs Agenda, november 2019) en staan achter het onderzoek.

Vervolgens is het Kenniscentrum Gemengde Scholen gevraagd het onderzoek ook uit te voeren. Het Kenniscentrum is een netwerkorganisatie van ervaren onderzoekers op dit terrein; bij het onderzoek in Utrecht wordt samengewerkt met het lectoraat Participatie en Stedelijke Ontwikkeling van Hogeschool Utrecht. Het Kenniscentrum heeft vorig najaar voor het Ministerie van ocw een quick scan uitgevoerd naar het aanmeldbeleid in het funderend onderwijs en daarbij is ook ingegaan op de mogelijkheden en beperkingen van dat beleid voor scholen, schoolbesturen en gemeenten (Walraven, Lucassen, Onstenk, & Peters, 2019). Dat landelijke beeld kan nu voor Utrecht worden verrijkt met het lokale beleid en de lokale praktijk.

Vraagstelling van het onderzoek

De hoofdvraag van het onderzoek luidt:

Hoe zien het beleid en de praktijk van aanmelden en toelaten eruit bij basisscholen in Utrecht en is er daarbij sprake van een gelijk speelveld voor ouders bij de wettelijke inschrijving van hun kind op driejarige leeftijd en bij zij-instroom?

Deelvragen daarbij zijn:

- Wat verstaan betrokkenen onder termen als fair/goed toelatingsbeleid en gelijk speelveld?
- Wat is het formele toelatingsbeleid van schoolbesturen en scholen?
- Hoeveel beleidsruimte hebben en ervaren scholen binnen het formele beleid en hoe benutten ze die ruimte?
Tegen welke knelpunten en dilemma's lopen zij aan in de praktijk (bij de uitvoering van het beleid)? Wat zijn strategieën om met die dilemma's om te gaan en om die knelpunten aan te pakken? Welke keuzes maken ze daarbij? En wat is daarvoor nodig?
Hoe wordt over overwegingen om een kind aan te nemen met ouders gecommuniceerd? En hoe geven zij bij afwijzingen vorm aan de zorgplicht (passend onderwijs)?
Is er afstemming met scholen in de buurt (binnen schoolbesturen, maar vooral ook over schoolbesturen heen)?
- Wat zijn ervaringen van ouders met de praktijk van het toelatingsbeleid?
Hoe ervaren zij de communicatie van en met de school?
Wordt er meegedacht over plaatsing van kinderen op andere scholen (zorgplicht)?
- Welke aanbevelingen en oplossingsrichtingen hebben ouders en schoolleiders (rond toelatingsbeleid, in het bijzonder de ervaren knelpunten en dilemma's)? Wat is er nodig om het gewenste gelijke speelveld te versterken en (de uitvoering van) het toelatingsbeleid te verbeteren, zowel bij scholen als bij ouders?

Opzet en verantwoording van de uitvoering van het onderzoek

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden en nader in te kunnen gaan op processen, dilemma's en knelpunten is gekozen voor een verkennend en kwalitatief onderzoek, met name voor documentenanalyse en interviews.

Het formele beleid met betrekking tot aanmeldingen en inschrijven op basisscholen is in kaart gebracht aan de hand van (beleids) documenten van schoolbesturen en scholen. De gemeente heeft aan alle (18) besturen van basisscholen in Utrecht gevraagd om ons beleidsdocumenten te sturen waarin hun toelatingsbeleid staat. De ontvangen documenten (van acht besturen waaronder rond de 100 scholen vallen) hebben we geanalyseerd. Daarnaast hebben we op de websites van alle 110 scholen gekeken wat er staat over het toelatingsbeleid.

De praktijk is achterhaald in interviews. De wethouder heeft een beperkt onderzoek toegezegd en daarbij is ruimte om twaalf scholen te onderzoeken. Daar zijn interviews gehouden met de directeur en waar mogelijk met een ouder van de betreffende school. Die scholen zijn in vier wijken in de stad gekozen, zodat de problematiek in verschillende situaties in beeld gebracht kan worden. Daarnaast is ruimte geschapen om extra interviews te houden met mensen uit Utrecht die zich hebben aangemeld of die via gemeenteraadsleden, de gemeente of de begeleidingscommissie met ons in contact zijn gekomen. In totaal zijn 14 directeuren geïnterviewd en hebben we met 14 ouders gesproken.

De gemeente heeft een voorstel gemaakt voor de selectie van de twaalf scholen en dat voorstel is besproken met de begeleidingscommissie. Het voorstel was om naar vier wijken te kijken, wijken die deels bij elkaar liggen zodat ook het eventuele grensverkeer van leerlingen in beeld kon komen. De geselecteerde wijken zijn Kanaleneiland, Oog in Al, Tuindorp en Overvecht. De geselecteerde scholen in die wijken zijn verbonden aan de drie grootste schoolbesturen in de gemeente Utrecht en ook dat is een bewuste keuze. Enkele scholen hebben te maken met over-aanmelding, enkele met een terugloop in het aantal leerlingen. Door deze selectie van wijken en scholen kunnen we verhalen ophalen uit verschillende situaties.

Utrecht heeft 110 basisscholen en in het Samenwerkingsverband po zitten 18 schoolbesturen. Het onderzoek kan dus niet representatief zijn maar kan wel een reëel beeld geven van de situatie op de onderzochte scholen en in de onderzochte wijken.

Op verzoek van de begeleidingscommissie zijn de geselecteerde scholen in dit rapport anoniem gehouden. De overwegingen daarbij waren dat het onderzoek tot doel heeft verhalen op te halen over de praktijk van het toelatingsbeleid, dat het geen toegevoegde waarde heeft om precies te weten welke school welke ervaringen heeft, en dat het noemen van scholen mogelijk onbedoeld kan leiden tot *'naming and shaming'*, iets dat afleidt van de kern: de verhalen. Namen van scholen noemen we daarom niet.

Zoals aangegeven hebben we via de gemeenteraad, de gemeente en de begeleidingscommissie bekend gemaakt dat we open stonden voor mensen die hun ervaringen rond toelating met ons wilden delen. Dat leverde contactgegevens op die tot interviews hebben geleid en ook enkele mails met verhalen. Daarnaast is een van ons aanwezig geweest bij een gesprek van de gemeente met enkele ouders uit Overvecht die een brief in Trouw hadden gepubliceerd (19 februari 2020) en zorgen hadden over het onderwijsaanbod in Overvecht. De gemeente kwam in de loop van maart ook in contact met ouderambassadeurs in Kanaleneiland, maar in verband met de coronacrisis is het niet meer gelukt een gesprek met hen te organiseren.

De wethouder heeft in het overleg met de gemeenteraad de suggestie uit de motie om een *'mystery aanmelder'* te gebruiken afgeraden en gezegd dat andere methoden kunnen worden ingezet om een reëel beeld te krijgen van de situatie. Het werken met dergelijke *'mystery guests'* past niet binnen de gebruikelijke ethische standaarden voor onderzoekers en daarom hebben wij daar ook geen gebruik van gemaakt.

Vanuit de gemeente zijn afspraken gepland met de directeurs van de geselecteerde scholen. Dat kostte meer tijd en moeite dan verwacht en daardoor kwam de dataverzameling pas eind januari 2020 op gang. Aan het einde van het gesprek met de schoolleiders hebben we gevraagd om namen van ouders die we konden benaderen voor een interview of om hulp bij het zoeken van andere ouders die we konden interviewen.

Het vinden van ouders (en het doorgeven van de namen) kostte meer tijd en moeite dan verwacht. Om die reden hebben we helaas niet op alle twaalf geselecteerde scholen een ouder kunnen spreken maar slechts bij vijf.

Voor de semi-gestructureerde interviews met directeuren en ouders hebben we vragenlijsten opgesteld (zie bijlage C). Daarin komen vanzelfsprekend de hoofdvraag en de deelvragen van het onderzoek terug en vragen we door op ervaringen uit de praktijk. Zoals in de gemeenteraad ook is besproken zijn er verhalen van ouders die zich niet welkom voelen op een school waar zij zich willen aanmelden. Om het gesprek daarover met de schooldirecteuren te vergemakkelijken hebben we hen een fictieve casus voorgelegd waarin de kern van die verhalen is verwerkt. Aan de hand daarvan konden we nader in gesprek over afwegingen van schoolleiders en communicatie met ouders.

Van de meeste interviews zijn geluidsopnamen gemaakt als steun bij het verslag; van alle interviews zijn verslagen gemaakt, die aan de geïnterviewden zijn voorgelegd voor akkoord. De interviewverslagen vormen de basis voor onze analyses (per vraag of cluster van vragen). Aan de directeuren en ouders die we gesproken hebben is anonimiteit beloofd.

Om ons een beter en actueel beeld te kunnen vormen van de situatie in Utrecht hebben we achtergrond-interviews gehouden met een leerplichtambtenaar van de gemeente en een beleidsmedewerker van het samenwerkingsverband passend onderwijs primair onderwijs. Daarnaast hebben we een proefinterview gehouden met een directeur van een niet-geselecteerde school, een gesprek waarin we de vragenlijst konden testen en dat ons ook achtergrondinformatie opleverde. Omdat het om (drie) achtergrondgesprekken gaat rapporteren we niet over de inhoud.

Juridisch analysekader voor het onderzoek: aanmelden, toelaten, inschrijven en plaatsen

Het proces van aanmelding tot daadwerkelijk in de klas zitten is in vier stappen te onderscheiden: Aanmelden, Toelaten, Inschrijven en Plaatsen. Op deze vier stappen gaan we hier in. Dit juridisch kader is ook onderdeel van ons analysekader voor de bevindingen van het onderzoek.

Aanmelding en vooraanmelding

Artikel 40, lid 2, Wet op het primair onderwijs (Wpo) zegt dat de aanmelding van kinderen voor toelating tot de basisschool kan worden gedaan vanaf de dag waarop het kind de leeftijd van 3 jaar bereikt (zie voor de volledige tekst bijlage B). De gedachte van de wetgever achter deze leeftijd is tweeledig. Ten eerste dat er dan een betere inschatting kan worden gemaakt welke ondersteuning er voor de leerling eventueel nodig is. Ten tweede dat door een vaste leeftijd te kiezen wordt bijgedragen aan een gelijk speelveld voor iedereen die een kind wil aanmelden.

Bij veel scholen in Utrecht is er sprake van een vooraanmelding, dat wil zeggen dat kinderen op een jongere leeftijd dan drie jaar op een lijst worden gezet en bij het bereiken van de driejarige leeftijd automatisch op school worden toegelaten. Een dergelijke werkwijze is (vanwege dat automatisme) in strijd met de Wpo, zo liet bijvoorbeeld staatssecretaris Dekker weten (*Antwoord op schriftelijke vragen van het lid Straus (VVD)*, d.d. 10 oktober 2016).

Toelating

Op het moment dat een ouder een kind heeft aangemeld start de zorgplicht. Hierop zijn voor basisscholen twee uitzonderingen namelijk als de school vol zit (wat objectief moet worden aangetoond) of als de ouder de grondslag van de school niet onderschrijft.

Dit laatste is alleen aan de orde bij scholen die een duidelijk godsdienstig/levensbeschouwelijk profiel hebben.

Zorgplicht wil zeggen dat de school moet zorgen voor een passend onderwijsaanbod voor leerlingen die extra hulp nodig hebben. Dat kan op de eigen school zijn met extra ondersteuning of als dat niet mogelijk is op een andere school, meestal het speciaal (basis)onderwijs. De school van aanmelding is verantwoordelijk voor het vinden van passend onderwijs.

Hoe zit het met de zorgplicht op scholen die (zoals in Utrecht) werken met vooraanmelding van kinderen vóór hun derde verjaardag en het automatisch toelaten van deze kinderen? Wanneer die scholen verklaren dat de school vol zit vóór het moment dat kinderen 3 jaar worden (vanwege die 'automatische' vooraanmelding), dan heeft dat consequenties voor de zorgplicht voor kinderen die worden aangemeld vanaf de dag dat ze 3 jaar worden – daaraan kan dan niet worden voldaan.

Als een school meer aanmeldingen heeft dan beschikbare plekken, dan kunnen er voorrangsregels worden toegepast -- bijvoorbeeld broertjes en zusjes of kinderen uit de wijk worden als eerste geplaatst. Dit dient wel transparant en tijdig te worden gecommuniceerd. Natuurlijk is ook loting of een andere transparante wijze van verdeling van de beschikbare plekken mogelijk.

Inschrijven en Plaatsen

Op het moment dat er besloten is over toelaten zal de leerling worden ingeschreven in de leerlingadministratie, dit is een administratieve handeling. Bij sommige scholen staat er boven het aanmeldformulier 'inschrijfformulier' en dit kan tot gevolg hebben dat de school juridisch gezien al heeft besloten over toelating. In een advies van de commissie heroverweging in Nijmegen heeft een ouder op die grond gelijk gekregen en is de leerling boven het plafond van de school toegelaten.

Het begrip plaatsen slaat op het daadwerkelijk toewijzen van een klas, dus bijvoorbeeld het plaatsen in groep 1A of groep 1B of op locatie A of locatie B.

Samenvattend gaat het om drie punten:

- Aanmelding kan vanaf de dag dat een kind 3 jaar wordt (Wpo). Dat is van belang vanwege een gelijk speelveld voor ouders.
- Vooraanmelding waarbij kinderen automatisch worden geplaatst wanneer ze 3 jaar worden is in strijd met de wet.
- Als een school meer aanmeldingen heeft dan beschikbare plekken, dan kunnen er voorrangsregels worden toegepast die transparant moeten worden gecommuniceerd.

Deze punten vormen het juridische kader voor onze analyse van de bevindingen uit het onderzoek.

Inhoudelijk analysekader voor het onderzoek

Een gelijk speelveld voor toelating tot basisscholen hangt samen met onder meer kansgelijkheid en segregatie. Daardoor is het onderwerp complex en bestaan er geen gemakkelijke oplossingen voor. Op beide aspecten gaan we hier kort in om een inhoudelijk analysekader te bieden voor ons onderzoek.

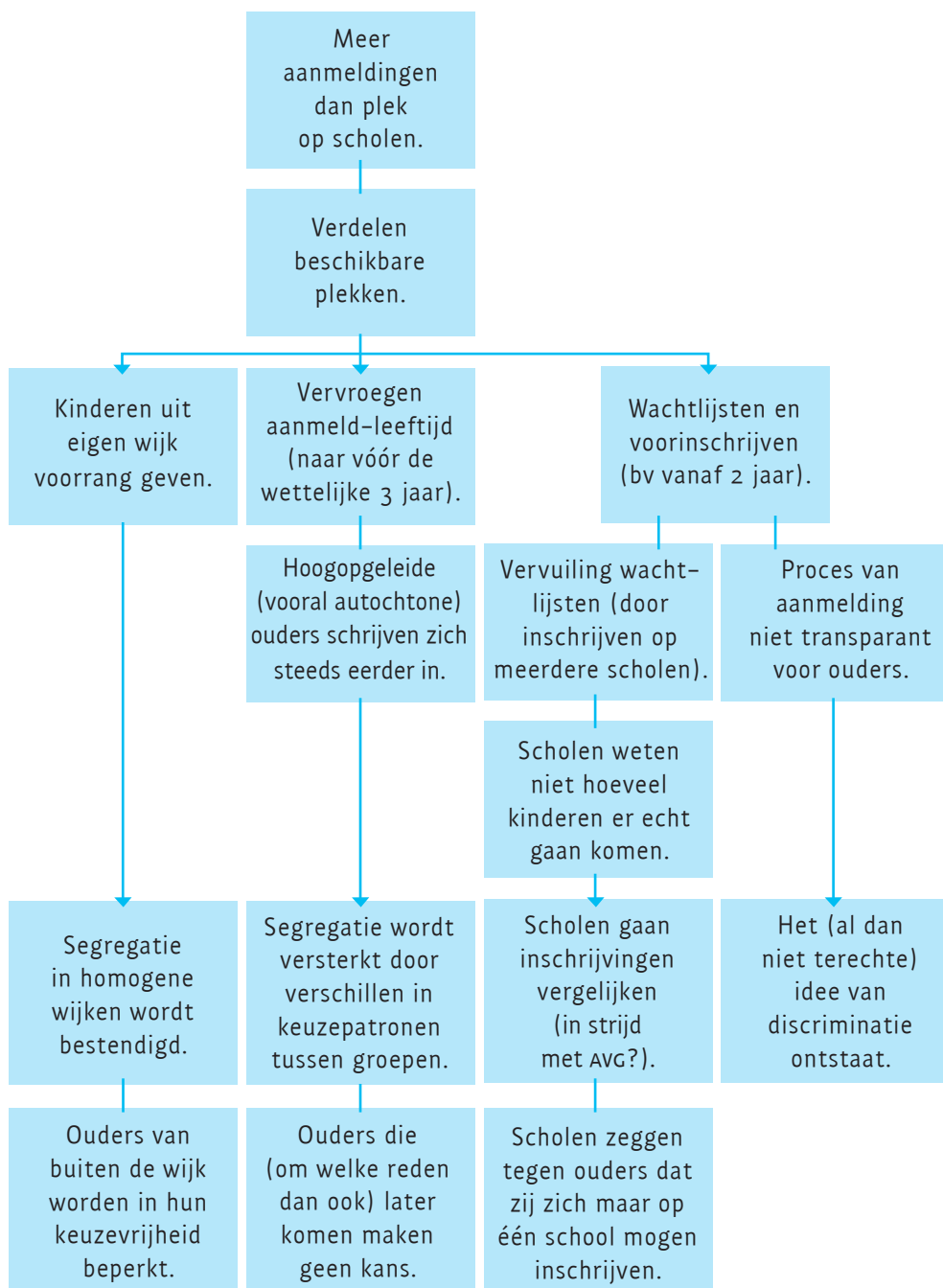
Het geheel van een gelijk speelveld voor toelating, kansgelijkheid en segregatie vormt een taai of ongetemd probleem (*wicked problem*).

Daarvoor geldt dat er meerdere oorzaken zijn, veel factoren een rol spelen en veel actoren nodig zijn voor een aanpak, terwijl er bovendien vaak onvoldoende bekend is over welke aanpak werkt en waarom. Daarom zijn er voor taaiere problemen geen gemakkelijke oplossingen. Toch hoeft dat niet tot verlamming te leiden, want schoolbesturen en gemeente zijn bij uitstek geschikt om de institutionele complexiteit aan te pakken, ook als gaat het om toelating tot basisscholen, kansengelijkheid en segregatie (Waslander, 2020).

In Schema 1 hebben we een aantal mogelijke acties van scholen bij toelatingsbeleid en de reacties van ouders daarop gerangschikt. Dat schema begint bij de vraag: wat te doen in het geval er bij een school meer aanmeldingen zijn dan plaatsen? In de praktijk zie je dan zeker drie manieren om daarmee om te gaan, dat zijn de drie (hoofd)kolommen in het schema. Van links naar rechts is de eerste manier je richten op de eigen buurt of postcode, de tweede de aanmeldleeftijd vervroegen en de derde de aanmeldleeftijd op 3 jaar houden maar wel wachtlijsten en voorinschrijvingen organiseren. Onder die drie manieren zijn de effecten benoemd die elke manier heeft.

Het schema is een hulpmiddel om helderheid te krijgen in de samenhang van de elementen rond toelating. Het is ook een hulpmiddel om de resultaten van de interviews te plaatsen, de conclusies te beoordelen en straks ook heel precies te kijken waar aanbevelingen voor verbeteringen bij kunnen aanknopen en welke effecten ze kunnen hebben.

Schema 1 Elementen die een rol spelen bij toelatingsbeleid

Deel 1 Bevindingen

1 Documentanalyse

Beleidsdocumenten van schoolbesturen

De gemeente heeft alle schoolbesturen verzocht om beleidsdocumenten op te sturen waarin het beleid rond toelating is opgenomen. De beleidsdocumenten van acht schoolbesturen zijn ontvangen (SPO, PCOU, KSV, RKSVDMMH, Monton, usv, Agatha Snellen en Vrije School Utrecht). Deze acht besturen hebben samen rond de 100 scholen, dus we kunnen een reëel beeld geven van acht besturen en rond de 100 scholen.

Wij hebben de documenten van de acht schoolbesturen bestudeerd en vergeleken. Daarbij valt het volgende op:

- De onderzochte schoolbesturen in Utrecht hanteren de regel dat definitieve aanmelding pas vanaf de leeftijd van 3 jaar plaats mag vinden (zoals de Wpo voorschrijft).
- De besturen noemen in hun documenten ook een vooraanmeldingsprocedure die ze hanteren. Vooraanmelding is in strijd met de wet. De wijze waarop de vooraanmeldingsprocedure gestalte krijgt kan overigens per school verschillend zijn.
- Nagenoeg alle schoolbesturen formuleren transparant beleid met betrekking tot het toepassen van voorrangregels voor het plaatsen van kinderen op een school.
- De meeste besturen geven aan dat hun scholen kunnen werken met een wachtlijst.
- De meeste besturen hanteren de regel: wie het eerst komt wie het eerst maalt (in de context van de plaatsingsprocedure; los van eerst broertjes/zusjes). Een uitzondering is usv, die een lotingsysteem heeft.

- Met betrekking tot zij-instromers wordt door de grotere besturen een vergelijkbaar beleid geformuleerd, namelijk (a) het voeren van een gesprek met de directeur van de vorige school, (b) het schrijven van een onderwijskundig rapport ter overdracht en (c) het proefdraaien in een klas als onderdeel van het proces.

Wanneer we deze bevindingen vergelijken met de drie punten van het juridisch kader, dan blijkt samenvattend dat (a) de onderzochte besturen de regel hanteren dat definitieve aanmelding pas vanaf de leeftijd van 3 jaar plaats mag vinden, (b) de onderzochte schoolbesturen in Utrecht, ondanks dat dit in strijd is met de wet, een vooraanmeldingsprocedure hanteren, en (c) er bij nagenoeg alle schoolbesturen transparant beleid is geformuleerd met betrekking tot het toepassen van voorangsregels voor het plaatsen van kinderen op een school. Als je kijkt naar het inhoudelijke kader in Schema 1, dan gaat het bij deze bevindingen vooral om de kolom over het vervroegen van de aanmeldleeftijd.

Na de invoering van de wettelijke aanmeldleeftijd van 3 jaar in 2014 hebben de drie grote schoolbesturen van Utrecht laten uitzoeken of je wel de belangstelling van ouders voor een school mocht registreren, en volgens hun juristen mocht dat (zo vertelde een schoolbestuurder in de klankbordgroep). Maar een registratie van belangstelling is geen vooraanmelding. De vooraanmeldingsprocedures die wij aantreffen in de geleverde documenten gaan veel verder dan alleen het registreren van belangstelling, die bieden definitieve aanmeldingen en inschrijvingen voor kinderen jonger dan 3 jaar en dat is in strijd met de wet. Consequentie daarvan is dat er geen sprake is van een gelijk speelveld voor ouders.

Websites van scholen

Voor ouders die zich willen oriënteren op een school voor hun kind is het bekijken van websites veelal de eerste bron van informatie. Binnen dit onderzoek is op de websites van alle Utrechtse basisscholen gekeken naar de juistheid en transparantie van de beschrijving van de aanmeld- en toelatingsprocedure.

Daarbij hebben we ook gebruik gemaakt van een eerste inventarisatie vanuit de gemeente (Excelbestand Verkenning van het formeel aanmeldbeleid, d.d. 13-01-2020).

Van scholen mag worden verwacht dat ze over de procedures transparant communiceren. In de *Code Goed Bestuur voor het primair onderwijs* (2017) is dit ook als uitgangspunt opgenomen: *“de organisatie moet zowel intern als extern open willen zijn en haar handelswijze willen toelichten”*.

Uit onze analyse blijkt dat het juist en helder vermelden van de procedure maar bij 11 van alle Utrechtse basisscholen aan de orde was; het gaat daarbij om basisscholen van verschillende besturen. Bij het overgrote deel van de scholen is de vermelding gedeeltelijk juist maar kan die nog verbeteren. Bij ongeveer een derde van de scholen staat er informatie die of in strijd is met de wetgeving (vooraanmelding) of ontbreekt de informatie op grond waarvan ouders kunnen weten welke spelregels er gelden voor aanmelding en toelating tot de school volledig.

Van de genoemde vooraanmelding willen we een voorbeeld geven, omdat vooraanmelding ook een obstakel vormt voor een gelijk speelveld. Op de website van een school in Utrecht staat:

“Wachtlijst. Doordat we enorm veel vooraanmeldingen via de website en van broertjes en zusjes van onze leerlingen hebben gehad, kunnen wij je nu al vertellen dat wij schooljaar 2019-2020, schooljaar 2020-2021 en schooljaar 2021-2022 al helemaal vol zitten qua vooraanmeldingen voor onze kleuter-groepen. Ook voor schooljaar 2022-2023 hebben we al veel aanmeldingen binnen en zijn er alleen nog maar plekken beschikbaar voor kinderen die geboren zijn tussen januari en juli 2019.”

(Geraadpleegd op 27 februari 2020)

Ouders die zich aan de spelregels van de wet houden en hun kind als driejarige aanmelden, hebben zo geen kans dat hun kind op deze school komt. Er is dus geen gelijk speelveld.

Wanneer we deze bevindingen vergelijken met het punt over transparante communicatie uit ons juridisch analysekader, dan blijkt dat er nog veel te verbeteren valt om de transparantie van het beleid van de onderzochte schoolbesturen in de praktijk van de scholen terug te laten komen. Als je kijkt naar het inhoudelijke analysekader in Schema 1, dan gaat het bij deze bevindingen vooral om de kolom over wachtlijsten en vooraanmelding, waarin een blokje staat over transparantie.

3 Interviews met schooldirecteuren

Bij de twaalf geselecteerde scholen hebben we een interview gehouden met de directeur. Soms was daarbij ook de persoon aanwezig die de aanmeldingen regelde. Daarnaast hebben twee directeuren van niet-geselecteerde scholen contact met ons gezocht om hun verhaal te vertellen (zie voor alle respondenten bijlage D).

Zoals eerder toegelicht hebben we in de interviews de directeuren naast vragen over hun school en Utrecht ook de volgende fictieve casus voorgelegd:

“Ik ben van Marokkaanse afkomst. Mijn kinderen waren 2 en 3 jaar. Toen we verhuisden ben ik in de nieuwe wijk bij een goede school met een hoge Cito-score geweest. De vrouw van de school verwees me naar een ‘zwarte buurtschool’. Zij gaf aan dat die school waarschijnlijk beter ondersteuning kon bieden aan mijn kinderen en dat zij daar meer aansluiting zouden vinden bij andere kinderen.”

Geselecteerde scholen per wijk

A. Kanaleneiland

In de wijk Kanaleneiland zijn drie scholen onderzocht. Deze scholen liggen in één scholencluster en zijn qua populatie zeer vergelijkbaar. Ongeacht de richting van de school heeft het overgrote deel van de leerlingen een islamitische achtergrond en lager opgeleide ouders. Naast de drie directeuren van de scholen is er gesproken met één ouder, het vinden van andere beschikbare ouders bleek voor de andere scholen niet mogelijk.

De teksten op de websites over aanmelding en toelating verschillen wel per school, maar de praktijk van de procedure voor aanmelding van de scholen is vergelijkbaar. Ouders melden zich kort voor de vierde verjaardag aan, soms zeer kort van te voren.

Ook al kent een school een vooraanmelding omdat een ouder al vroeg een kind heeft aangemeld, dan blijkt het in de praktijk zeer onzeker of die leerling daadwerkelijk komt omdat ouders soms toch voor een andere school kiezen. De directeuren geven aan dat er geen kinderen worden geweigerd omdat de school vol zit, er zijn eerder te weinig kinderen. De geïnterviewde ouder herkende dit beeld. Ook kende hij geen geval waarin een leerling niet is toegelaten op één van de drie scholen.

De scholen geven aan niet op de een of andere wijze aan selectie te doen, alle leerlingen zijn welkom. Een heel enkele keer kan een leerling vanwege een duidelijke grote zorgbehoefte niet worden aangenomen, omdat de school daar niet aan kan voldoen. De drie scholen vissen in dezelfde vijver, er zijn meer plekken op de scholen beschikbaar dan er nu leerlingen zijn.

De hoger opgeleiden in de wijk zijn volgens de directeuren over het algemeen jonger en hebben nog geen kinderen, op het moment dat er kinderen komen vertrekt men over het algemeen uit Kanaleneiland naar elders binnen of buiten Utrecht. Hierdoor is het niet mogelijk om meer gemengde scholen te krijgen, ondanks dat de woonsegregatie in Kanaleneiland afneemt.

Op de scholen is een enkele leerling met een autochtone achtergrond en in de wijk is een groepje ouders dat zich oriënteert of hun kinderen allemaal op één van de scholen wordt ingeschreven. Een ouderinitiatief dat gezien de huidige samenstelling van de wijk een klein groepje zal blijven.

Bij het bespreken van de fictieve casus herkenden de directeuren en de ouder deze casus niet voor de scholen in de wijk. Eén directeur kende wel een dergelijk geval maar dat speelde zich af bij een school in Leidsche Rijn en betrof een vanuit Kanaleneiland naar Leidsche Rijn verhuizende ouder.

Concluderend: in Kanaleneiland is er bij de drie onderzochte scholen genoeg plek voor elke leerling die zich aanmeldt. Met andere woorden de startvraag van Schema 1 speelt hier niet.

B. Oog in Al

De wijk wordt door de geïnterviewden omschreven als vooral bewoond door mensen met een hogere opleiding en sociaaleconomische status. Er is vooral laagbouw.

Alle schoolleiders noemen als motieven om hun school te kiezen dat ze een school in de buurt zijn. De denominatie of het schoolconcept speelt ook bij alle drie een rol – Montessori speelt voor veel ouders een rol, protestants-christelijk speelt voor sommige een grote rol en voor anderen niet, en katholiek speelt een rol maar dat wordt minder. Daarnaast worden genoemd kleinschaligheid, fijne sfeer en pedagogisch klimaat, resultaten, of dat ouders zeggen dat het een goede school is.

De scholen houden zich niet aan de Wpo die spreekt van aanmelden vanaf 3 jaar: ze doen veel eerder vooraanmeldingen en spreken van 'definitieve inschrijvingen' met 2 jaar. De indruk ontstaat dat scholen zich daarbij steeds aan elkaar hebben aangepast: als zij eerder beginnen met vooraanmeldingen dan kunnen wij niet achterblijven. Maar er is op enig moment ook afstemming over geweest tussen de schooldirecteuren.

Dat ouders zich op meerdere scholen inschrijven is een probleem voor de scholen, die goed willen kunnen plannen. Die vervuiling van de wachtlijsten leidde er op een school vorig jaar toe dat van de 50 te plaatsen kinderen er al 10 elders een plaats hadden toen de school contact opnam.

De drie scholen willen een buurtschool zijn maar gaan daar verschillend mee om. Een school kiest voor één bepaalde postcode, een ander voor de bredere wijk en de Montessorischool heeft een nog groter voedingsgebied maar wil overwegend kinderen uit de buurt aannemen.

Als het gaat om een gelijk speelveld voor ouders, dan wordt een paar keer ook het verband gelegd met de buurt. Want als je buiten de buurt woont dan krijg je immers geen toegang op twee van de drie scholen.

Dat heeft ook consequenties voor de samenstelling van de populatie:

“Niet ieder kind toegang tot alle scholen geven brengt ongelijkheid met zich mee, ook ongelijkheid in de mix van scholen. Dat zie ik wel en ik weet niet zo goed wat je daaraan kan doen, want ouders mogen scholen kiezen. Maatschappelijk gezien denk ik zeker dat we daar wat aan moeten doen, want ik zou veel liever meer gemengde scholen hebben. De wereld bestaat niet alleen uit blanke hoogopgeleide gezinnen. Het is belangrijk om kinderen hun hele schoolperiode te laten zien: er zijn ook andere mensen, en daar zitten verschillen tussen, waardeer dat en maak daar gebruik van, en dat mist nu wel in bepaalde wijken.”

Bij het gelijke speelveld is ook van belang wanneer ouders hun kind komen aanmelden. Sommige hoogopgeleide ouders doen dat al snel na de geboorte, veel laagopgeleide ouders pas als hun kind veel ouder is. Dan leidt de spelregel ‘wie het eerst komt...’ tot een ongelijk speelveld en kansenongelijkheid. Dan is er iets te winnen door te zorgen dat mensen eerder gaan aanmelden, aldus een directeur. Ouders krijgen nu een brief van de gemeente over aanmelden met 3,5 jaar, maar als ze dat doen zijn ze nog veel te laat dus informeren moet je veel eerder doen volgens deze directeur. (Opmerking: de gemeente stuurt die brief wanneer kinderen twee jaar worden; de brief is opgenomen als bijlage G.)

Hoe transparant is het nu?

“Voor ouders is het niet transparant omdat iedereen eigen beleid voert. Daarnaast zijn er bijvoorbeeld afspraken van alle openbare scholen én afspraken van scholen in een buurt. Je wilt meer duidelijkheid voor ouders en er is autonomie van scholen, dat is een spanningsveld en een zorg. Dat levert ook stress op.”

De fictieve casus die we in de gesprekken voorleggen leidt bij de drie directeuren tot verschillende reacties. Alle drie benadrukken ze het belang van goede communicatie.

Het ligt eraan hoe je iets brengt en je moet je wel kunnen inleven in die ouders, uitleggen waarom je iets vindt.

Maar er kan ook meer aan de hand zijn:

“Als scholen zouden koersen op bijvoorbeeld leerlingen van hoogopgeleide ouders vooral aannemen, dan zou ik dat een gemiste kans vinden en triest. Ik gun onze school iets meer gemêleerdheid, je moet uitkijken dat je niet in een bubbel gaat leven. Maar de wijk is hoog opgeleid en er is mondelinge reclame.”

Men kent verhalen over andere scholen waar bijvoorbeeld selectief gebeld wordt naar ouders van de wachtlijst.

“Dat gebeurt echt, in Utrecht. Dat zou niet mogen, om segregatie te vermijden en je buurtfunctie te vervullen. Graag een oplossing daarvoor. Het is lastig. Goede klachtenregeling is een begin. Ouders ondersteunen. Transparantie over plekken.”

De directeuren geven aan dat het geheel van gelijk speelveld, kansengelijkheid en segregatie een complexe kwestie is en er geen gemakkelijke oplossingen zijn. Zij hebben de volgende aanbevelingen en reflecties:

- Schoolbesturen, gemeente en vooral ouders kunnen een rol spelen. De gemeente kan stimuleren dat ouders naar voorschoolse educatie gaan en zorgen dat die gemengd is. Schoolbesturen zien kansengelijkheid ook echt als onze maatschappelijke opdracht. Maar ouders moeten ook het nut en het voordeel ervan zien, daarom voorlichting geven zodat ze niet angstig zijn.
- In verband met de wachtlijst-vervuiling is het interessant om samen met andere scholen een database te ontwikkelen om helderheid te hebben over welke ouders zich op welke scholen hebben ingeschreven. Dat vraagt om afstemming van scholen en besturen, de AVG speelt mee en de gemeente kan een rol spelen.

Zo kan je samen oplossingen verzinnen voor een problematiek die al lang speelt.

- Wanneer de school een betere afspiegeling is van de maatschappij zou dat fijn zijn; maar hoe bereik je dat? 'Ik denk dat daar dan echt hele gerichte sturing op moet en de vraag is of je daar goed aan doet' zegt een directeur; een ander merkt op: 'De regels van het postcodegebied hebben we onszelf opgelegd'.
- Onderwijshuisvesting speelt mee: je hebt scholen die groeien en krimpen, noodlokalen en leegstand. Of zeg je: geen noodlokalen, er is voor ouders plek op andere scholen?
- Verzuiling speelt een rol, maar die aanpakken 'is best wel een uitdaging'.

De beginvraag uit Schema 1 speelt in Oog in Al op alle onderzochte scholen: er zijn meer aanmeldingen dan plaatsen. De drie manieren om daarmee om te gaan zien we hier ook terug: voorrang voor kinderen uit de eigen wijk, vervoegen van de aanmeldleeftijd en wachtlijsten. De verbinding met zowel kansengelijkheid als segregatie wordt door alle drie de directeuren gelegd. Zij worstelen met het complexe probleem, zien graag oplossingen en verwijzen naar andere actoren die daarbij een rol kunnen vervullen.

C. Overvecht

Afstand, mond-tot-mondreclame, positieve sfeer en connectie met de voorschool zijn volgens alle schoolleiders belangrijke redenen voor ouders om voor een school te kiezen. Daarnaast worden ook de excellente school, een aansprekende visie en de gemengde samenstelling van de school genoemd als specifieke redenen om voor de school te kiezen.

De aanmelding op de scholen ziet er in de praktijk ongeveer hetzelfde uit. Nadat een ouder zich gemeld heeft, is er altijd een rondleiding en een kennismaking.

Eventueel wordt er gekeken of de school kan bieden wat het kind nodig heeft als daar aanleiding voor is. Vervolgens krijgen ouders een aanmeldformulier en kunnen zij zich aanmelden. De aanmeldleeftijd ligt tussen de tweeënhalf en vier jaar. Scholen in Overvecht hebben geen wachtlijsten. Wel zien schooldirecteuren dat met name autochtone ouders zich steeds eerder aanmelden. Daarbij valt het op dat bij de scholen met een grotendeels allochtone populatie, autochtone ouders soms wel komen kijken, maar als ze zien dat er nauwelijks autochtone kinderen op de school zitten ze toch vaak voor een andere school kiezen.

Binnen de brede school (samenwerkingsverband van scholen in Overvecht) hebben de scholen goed contact maar geen specifiek overleg over toelating. Een van de schoolleiders geeft aan dat er in het verleden een school in Overvecht is geweest die veel strenger en selectiever was bij het aannemen van kinderen, en harder liep voor ouders en kinderen die ze wel wilden hebben. Momenteel speelt dit echter niet meer.

Soms speelt onderwijshuisvesting een rol. Dat er recentelijk een nieuwe Montessorischool is gestart in de wijk was voor een school lastig. Hieraan is de school ongeveer 10 kinderen kwijt geraakt, hierbij ging het om hoogopgeleide autochtone ouders. Inmiddels gaat die nieuwe school verhuizen naar de binnenstad en neemt ze waarschijnlijk ook de kinderen mee de wijk uit. Dat laatste is een breder probleem. Het grote aantal leerlingen dat buiten Overvecht naar school gaat (ongeveer 800 volgens de directeuren) wordt gezien als een gemiste kans. Hierdoor leren kinderen die in de wijk naast elkaar wonen, op school niet met elkaar om te gaan. Daarnaast geven de schoolleiders aan dat het voor hun scholen welkom zou zijn als zich meer leerlingen aanmelden.

Bij de aanmelding van kinderen die van school wisselen, wordt er altijd gezegd dat ze eerst de school waar ze vandaan komen moeten informeren. In de wijk wisselen veel kinderen van school volgens een directeur. De nieuwe school vraagt de informatie, na toestemming, op bij de school van herkomst en kijkt dan of zij het kind kunnen plaatsen. Hierbij gaat het vooral om de vraag of ze kunnen bieden wat het kind nodig heeft. Het komt een enkele keer voor dat ze een kind niet kunnen plaatsen.

De schoolleiders hebben de volgende aanbevelingen: een schoolleider vindt het belangrijk dat een school uiteindelijk zelf kan bepalen of die de ondersteuning kan bieden die een kind nodig heeft en of zij daarom het kind wel of niet toelaten. Een andere schoolleider geeft aan dat als je in Overvecht woont de keuze voor een school buiten Overvecht wel beperkt is. Je wordt sneller afgewezen en veel ouders in Overvecht melden zich te laat bij scholen buiten Overvecht om kans te maken op een plaats, vanwege een wachtlijst bij de vooraanmelding of het hanteren van een postcodebeleid. Een andere schoolleider geeft aan: één aanmeldleeftijd die gehandhaafd wordt zou voor iedereen het eerlijkste zijn, en die moet dan niet te vroeg zijn. Een centrale aanmeldprocedure zoals in het voortgezet onderwijs zou deze problemen kunnen oplossen.

De schoolleiders reageren heftig op de casus en vinden dat dit absoluut niet voor zou mogen komen. Het is juist de taak van het onderwijs om verdraagzaamheid en gedeelde verantwoordelijkheid te bewerkstelligen. De schoolleiders herkennen dat ouders van lager opgeleide allochtone afkomst niet altijd even welkom zijn op scholen buiten de wijk.

Dit kan gebeuren doordat een schoolleider lager opgeleide ouders van allochtone afkomst adviseert om naar een school in Overvecht te gaan omdat zij beter zijn in taalondersteuning. Ook hebben de schoolleiders het idee dat sommige scholen zich op een manier opstellen die bot overkomt bij ouders die zij liever niet op een school hebben. Een van de schoolleiders geeft aan dat wachtlijsten ook gebruikt kunnen worden om kinderen van allochtone afkomst of kinderen met een groot ondersteuningsbehoefte af te wijzen. Dit komt naar voren uit verhalen van ouders die zij spreekt.

“Vanuit mijn werkervaring op een andere school in Utrecht herken ik uit verhalen van ouders dat de wachtlijsten selectief gebruikt worden en dat Turkse of Marokkaanse kinderen en kinderen met een grote ondersteuningsbehoefte niet terecht kunnen, maar dat er wel plek is voor Nederlandse kinderen.”

Volgens de schoolleiders kan de reden dat een schoolleider zich zoals in de casus gedraagt zijn: angst om een zwarte of gemengde school te worden, politieke ideeën van de schoolleider, vooroordelen, angst voor reacties van andere ouders, angst voor complicaties of zorgplicht, angst voor ingewikkelder onderwijs en ingewikkelde relaties met ouders als de populatie diverser is, en angst voor het verliezen van hoge Cito-scores.

Verder merken de schoolleiders nog op dat de aansluiting tussen de school en de vve slechter is geworden en dat er meer kinderen op school komen met taalachterstanden die niet naar de vve zijn geweest. Ook maken de schoolleiders zich zorgen over de grote vlucht van kinderen uit de wijk Overvecht. Daarnaast geeft het lerarentekort extra problemen, omdat leraren minder snel voor een wijk als Overvecht kiezen, terwijl dit juist heel belangrijk is voor het bestrijden van kansenongelijkheid.

De scholen in Overvecht hebben genoeg plek om alle leerlingen die zich aanmelden in te schrijven. Hier worden dan ook geen van de stappen genomen zoals beschreven in Schema 1.

D. Tuindorp

De wijk wordt door de geïnterviewden omschreven als vooral bewoond door mensen met een hogere opleiding en sociaaleconomische status.

Schoolleiders geven uiteenlopende redenen aan waarom ouders specifiek voor hun school kiezen. Het gaat daarbij onder andere om het veilige klimaat, de goede sfeer, de rust en structuur, de stabiliteit van het team en het gedegen onderwijs.

Opvallend is dat de vooraanmeldingen binnen Tuindorp al op heel erg jonge leeftijd (in veel gevallen bij één jaar of zelfs jonger) worden gedaan. Bij 3 jaar volgt in principe de definitieve inschrijving. Maar de onderzochte scholen uit Tuindorp wijken hiervan af en starten de definitieve inschrijving al vanaf 2.5 jaar.

De directies van de drie scholen bekijken in een gezamenlijk overleg welke kinderen bij meerdere scholen zijn geplaatst en welke kinderen op de wachtlijst staan.

De volgorde van plaatsing is vervolgens conform het beleid van elke school en het bestuur daarvan. De volgorde is als volgt:

- Als eerste worden kinderen toegelaten die al een broer of zus op school hebben.
- Vervolgens de kinderen die in Tuindorp wonen en nog geen broer of zus op school hebben, in volgorde van aanmeldingsdatum.
- Tenslotte de kinderen van de wachtlijst die niet in Tuindorp wonen, in volgorde van aanmeldingsdatum.

Eén school heeft het beleid dat $\frac{2}{3}$ van de leerlingen binnen het postcodegebied woonachtig moeten zijn en $\frac{1}{3}$ buiten het postcodegebied. Andere onderzochte scholen geven de voorkeur aan leerlingen die binnen het postcodegebied wonen; slechts enkele plekken blijven over voor kinderen buiten het postcodegebied. Met uitzondering van één school willen alle onderzochte scholen een populatie die een afspiegeling is van de wijk. Er is hier alleen sprake van een gelijk speelveld voor ouders binnen de wijk. Daar worden ook wel vraagtekens bij gezet:

“De vraag is: zie je jezelf als een wijkschool en wil je een afspiegeling van de wijk op je school. Of zie je jezelf als een stadsschool en wil je een ‘gemengde’ populatie in je school als afspiegeling van de stad en van de samenleving. Onze school kiest voor het laatste.”

Knelpunten die schoolleiders ervaren zijn dat er kinderen geweigerd worden omdat er geen plek meer is (bijvoorbeeld wanneer kinderen buiten het postcodegebied vallen) of omdat de zorgbehoefte te groot is. Door de populatie binnen de school is de zorgbehoefte laag, wat mogelijkheden geeft voor kinderen met een hogere zorgbehoefte. Dit wordt volgens twee schoolleiders helder gecommuniceerd.

Eén schoolleider zegt dat de stappen die moeten worden gevolgd met betrekking tot de aanmelding van een kind transparanter zouden moeten zijn.

Wanneer we naar het beleid van de onderzochte scholen in Tuindorp kijken dan wordt onder andere duidelijk dat bij plaatsing van nieuwe leerlingen voor groep 1 t/m 8 als zij-instromer een oriënterend gesprek plaatsvindt tussen de ouder en de intern begeleider. In dat gesprek wordt onder andere gekeken naar de leerprestaties en het sociaal functioneren van de aangemelde leerling. Vervolgens wordt er informatie opgevraagd bij de huidige school. Hierna wordt er zo spoedig mogelijk een besluit over wel of niet toelaatbaar genomen. In een enkel geval behoort plaatsing op grond van de gegevens van een kind niet tot de mogelijkheden. Soms is het volgens respondenten voor een kind beter te verwijzen naar een school voor het speciaal (basis)onderwijs. Ook wordt gekeken naar de opnamecapaciteit van de groep.

De schoolleiders hebben in het kader van het creëren van een gelijk speelveld van aanmelding- en toelating de volgende aanbevelingen:

- Geef ouders kansen om de school van hun voorkeur te kiezen (ook al valt die buiten hun postcodegebied). Spreek wel duidelijk af op welk moment er een beslissing voor toelating genomen wordt (en waarom de beslissing genomen wordt). Ouders moeten meer keuzevrijheid krijgen met betrekking tot de schoolkeuze van hun kind. Binnen Tuindorp geldt dit alleen voor ouders binnen de wijk, niet buiten de wijk.
- Een eerste stap naar een gelijk speelveld is dat ouders kinderen slechts op een school inschrijven. Er zou binnen de wijk één loket moeten komen voor aanmelding.
- Op gemeentelijk niveau zou men een advies/standpunt in moeten nemen met betrekking tot de wens voor gemengde scholen of het vergroten van keuzevrijheid. Dit kan op bestuurlijk niveau afgedicht worden.

De beginvraag uit Schema 1 speelt in Tuindorp op alle onderzochte scholen: er zijn meer aanmeldingen dan plaatsen. De drie manieren om daarmee om te gaan zien we hier ook terug: voorrang voor kinderen uit de eigen wijk, vervroegen van de aanmeldleeftijd en wachtlijsten.

Overige scholen

We hebben twee directeuren gesproken van niet-geselecteerde scholen en nemen hun verhalen hier op.

Directeur van een school in het centrum

De schoolleider van een school in het centrum wil graag bijdragen aan het onderzoek omdat hij zijn visie wil geven over hoe de aanmeldingsprocedure eruit zou kunnen zien.

Omdat er op zijn school plek genoeg is, vraagt hij ouders zich aan te melden wanneer hun kind 3 jaar wordt. Hij merkt dat ouders het een hele geruststelling vinden dat ze nu de keuze voor een basisschool niet al veel eerder hoeven te maken. De schoolleider vraagt ouders om zich alleen voor deze school in te schrijven als dit de school van hun eerste voorkeur is.

“Ik vind het belangrijk dat ouders altijd een school kunnen kiezen die bij hen past. Daarbij gaat het niet alleen om Cito-scores maar het zou mooi zijn als er een transparante manier is om te zien hoe een school werkt. Een schoolbeschrijving waar je een goed beeld van de school kunt krijgen met feedback van ouders erin. Ook zou het goed zijn als je kinderen alleen inschrijft als de ouders ook de school hebben bezocht”.

Als oplossing voor het aanmeldbeleid ziet de schoolleider een belangrijke rol voor de gemeente, scholen en ouders:

- De gemeente kan zorgen dat er een vast inschrijfmoment is. Als er daarna nog ouders zijn die van buiten komen of ouders die willen wisselen, dan kun je kijken waar er plek is. Als school wil je graag weten welke kinderen er komen als ze vier zijn. Daarvoor moet je voorkomen dat er dubbele inschrijvingen zijn. Dit kan met een centraal inschrijfpunt. De gemeente zou een platform kunnen maken waarop elke school zich profileert. Via deze website zouden ouders een afspraak kunnen maken bij een school van hun keuze. Dat zouden er twee of drie kunnen zijn. En vervolgens doen ze een aanmelding op die site nadat ze de scholen hebben bezocht. Dan heb je een aanmelding per ouder. Dit kan ook met terugwerkende kracht gedaan worden waarbij de voorinschrijvingen geschrapt worden. Dan kun je gelijk met het nieuwe systeem beginnen.
- Scholen moeten zorgen voor goede informatie, op de site en bij het bezoek van ouders. Het gaat dan niet alleen om resultaten, maar ook hoe je als school werkt aan de ontwikkeling van een kind zodat ouders een goede keuze kunnen maken.
- Ouders moeten zich verdiepen in de school en een school bezoeken voordat ze zich inschrijven. Ouders moeten vrij zijn om de school te kiezen die bij hun past.

Directeur van een school in Leidsche Rijn

De directeur van een school in Leidsche Rijn wilde graag met ons praten omdat het onderzoek ook tot aanbevelingen gaat leiden en hij rond toelating dingen ziet die hij graag anders zou willen. Hij hoort over scholen die selectief met wachtlijsten omgaan. Enerzijds snapt hij wel dat scholen vanuit strategisch oogpunt focussen op resultaten en te verwachten Cito-scores, omdat sommige ouders daar naar kijken bij hun schoolkeuze en de inspectie ook. Maar anderzijds: als je ouders doorverwijst naar een andere school 'omdat ze daar meer aan taal doen' (vgl. de casus uit de vragenlijst), dan voelen die ouders zich vaak niet serieus genomen; en wanneer je de selectie niet transparant regelt, dan ben je al snel aan het discrimineren. Een gelijk speelveld vergt transparant aannamebeleid.

“Transparant is dat je ook kunt zien hoe jouw kind ingeschreven is, met een volgnummer of iets dergelijks dat je kunt volgen. Een hele simpele oplossing, elk kind krijgt een volgnummer. Dat staat op het formulier dat je hebt ingeleverd en dat je in de mail krijgt, en dat je later ook kunt zien op de leerlingenlijst: mijn kind heeft net niet groep 1 gehaald op de basisschool, dit is mijn volgnummer, het klopt. Of: wacht eens even, dit klopt niet, want ik heb een lager volgnummer. Wat is hier gebeurd?”

Dat goed organiseren is de verantwoordelijkheid van schoolbesturen en scholen. De gemeente kan er ook een rol bij vervullen, die kan aansturen op één aannamebeleid voor alle scholen. Los van dat je de grondslag van een school moet onderschrijven kan het dan overal hetzelfde zijn, dat is transparant. De gemeente kan dat niet afdwingen maar kan wel zeggen: als je er niet aan committeert, dan kun je bepaalde subsidies niet krijgen.

Je kunt ook afspraken maken over de afspiegeling van de schoolpopulatie en de populatie in de buurt en de stad. Leidsche Rijn is een heel gemixte buurt (qua etniciteit en opleidingsniveau) en dat zou je ook terug moeten zien in scholen.

“Utrecht is van de grote steden de stad die nog steeds het meest gemixt is. Als je hier iets wilt doen moet je op meerdere borden spelen, en vanuit onderwijsperspectief iets doen aan het aannamebeleid en ervoor zorgen dat ouders ook gewoon in die wijken blijven, dan houd je het ook gemixt. Want je kunt wel bezig zijn met een mix van mensen die naast elkaar wonen, maar is het nog steeds dat die mensen niet met elkaar omgaan, want waar gaan mensen wel met elkaar om? Dat is als ze samenwerken, of als hun kinderen samen op school zitten, dat zijn echt twee manieren. Vandaar dat ik het zo belangrijk vind dat het aannamebeleid van scholen echt onder de loep genomen wordt.”

Als je ervoor zorgt dat die scholen meer gemixt zijn, dan kunnen we ook meer en makkelijker praten over diversiteit en inclusiviteit. Als je die mix of diversiteit niet hebt en er nooit over praat, dan gebeurt het niet. Dan ben je alleen maar bezig met voor elkaar te vluchten en elkaar niet begrijpen. Onbekend maakt onbemind, dat kun je alleen maar tegengaan door elkaar te leren kennen en dan helpt het wanneer je elkaar tegenkomt op het schoolplein. De kinderen zien geen verschil, het zijn de ouders die het spannend houden. Voor mij is het veel groter dan alleen maar aannamebeleid. We moeten een manier vinden dat we hier in Utrecht meer mixen en niet alleen naast elkaar leven.

4 Interviews met ouders

Ouders ervaren de praktijk van het beleid rond aanmelden en toelaten aan den lijve. Daarom was een deel van het onderzoek erop gericht hun ervaringen in kaart te brengen. Op vijf van de twaalf geselecteerde scholen hebben we een ouder gesproken, daarnaast hebben we van zeven ouders van andere scholen een persoonlijk verhaal en bovendien zijn we aanwezig geweest bij een gesprek van twee ouders uit Overvecht met de gemeente (zie voor alle respondenten bijlage D).

De verhalen van de ouders die we gesproken hebben bieden een rijk en gevarieerd beeld van hoe zij de praktijk ervaren. Toch is het niet goed leesbaar om alle verhalen achter elkaar in de hoofdtekst op te nemen. Daarom hebben we de verhalen van ouders van de niet-geselecteerde scholen in bijlage F gezet en bieden we aan het eind van dit hoofdstuk een samenvatting van alle verhalen op hoofdlijnen.

Geselecteerde scholen

In Oog in Al is gesproken met ouders van twee geselecteerde scholen, een moeder en een vader.

De moeder heeft drie scholen bezocht. Zij voelt zich thuis in Oog in Al, het is een dorp in de stad. Ouders die om haar heen wonen gingen naar een bepaalde school, ze heeft ook twee andere scholen bezocht. Overal was men gastvrij, ging het interactief met een kleine groep ouders. Een school sprak haar als systeem niet aan, school was ook te gemengd, wilde wel meer buurtschool worden en was eager. Je kiest vanuit je referentiekader, wilt dat het aansluit. De ouders van vriendjes van je kinderen worden soms je vrienden, het gaat om 'osm' (Ons Soort Mensen). Daarom ook Dominicus – die school is een afspiegeling van de buurt, maar overigens niet van Utrecht West. Ze had haar kind ingeschreven op twee scholen.

Toen hij 3,5 was kregen ze eerst een plek op een school, later ook op een andere en daar zijn ze toen heen gegaan. Met de ouders uit haar straat hebben ze een haal- en brengsysteem voor de bso (buitenschoolse opvang) en speelafspraken, dat is dichtbij en veilig, vergroot de zelfstandigheid van kinderen en het sociale karakter van de wijk.

“Het moment van inschrijven bepaalt je kansen, als je te laat inschrijft is er geen plaats meer. Vervelend dat de wachtlijsten niet goed opgeschoond worden en dat men daar niet pro-actiever mee omgaat. Kijk naar de capaciteit van scholen, ook op langere termijn. Maak het buurtscholen, geef voorrang aan kinderen uit de buurt of aan postcode (zoals Dominicus doet).”

De vader vertelt dat in Oog in Al het verhaal ging: je moet je snel inschrijven, voor het tweede jaar. Zij waren daar nog niet zo mee bezig, gingen zich wel oriënteren en hebben informatie-ochtenden bezocht op drie scholen. Je gaat af op je gevoel, vraagt naar de visie, let op de sfeer in de school. Wij hebben zelf Montessori gedaan (basisonderwijs), kijken naar individuele aandacht en ruimte voor leerstijlen. Er was een groot verschil in je welkom voelen: bij twee scholen was iedereen welkom, bij de derde werd gezegd ‘het maakt ons niet uit, we hebben toch wachtlijsten’. Alle drie de scholen hadden wachtlijsten, men vroeg je maar op één school in te schrijven. De vader hoorde snel dat er op alle drie plek was en snel daarna dat we op de Montessori terecht konden. Toen was hun kind ruim 2 jaar. De communicatie liep vrij rap, daar is hij tevreden over. De andere twee scholen heeft hij bericht een plek te hebben. Dat inschrijven en een plek krijgen gaat wel heel snel en als ze heel jong zijn.

“Oog in Al is bijna 100% wit en hoog opgeleid, de scholen daar zijn geen afspiegeling van de maatschappij. Bij de open dagen waren ook mensen uit Kanaleneiland, die heel graag wilden komen, maar daar werd tegen gezegd: we hebben postcodebeleid dus u heeft eigenlijk geen kans. Dat vind ik dubbel en lastig. In de wijk naar school gaan snap ik, maar het mag wel iets meer divers of complex.

Het CBS geeft scholen een weging, meer of minder 'complex'. Als je weinig complex bent haal je betere Cito-scores en dat trekt weer ouders aan. Misschien kun je daar een beetje op sturen? Dat is lastig, maar kan altijd -- het gaat dan nog om het hoe en wat."

In Tuindorp is gesproken met twee ouders. Een belangrijke reden voor deze ouders om voor de school te kiezen is de locatie; ouders zoeken een school die dichtbij hun woonhuis staat. De informatie over de school komt veelal van de website van de school of contact met vrienden en bekenden. Opvallend is dat kinderen direct (of zelfs voorafgaand) aan de rondleiding zich moesten inschrijven op de school aan de hand van een inschrijfformulier. Dat formulier vraagt om gedetailleerde persoonsgegevens waarbij ouders zich afvragen of dit niet in strijd is met de AVG. De verdere procedure met betrekking tot toelating blijkt voor niet alle ouders even transparant en duidelijk te zijn.

Opmerkelijk is dat de ervaringen rondom het 'krijgen van gelijke kansen' verschillend zijn. Onderstaande citaten geven dit verschil goed weer:

Ouder 1:

"Ik denk dat wij evenveel kans hadden om ons kind in te schrijven als andere ouders die in de omgeving van de school woonachtig zijn. Aangezien ons kind niet in Nederland is opgegroeid en naast Nederlands ook andere talen spreekt hielden wij er rekening mee dat dit als nadeel zou kunnen worden opgevat. Maar dit werd absoluut niet zo ervaren en ons kind kon vrijwel direct op school beginnen."

Ouder 2:

"Ik heb dat gevoel [dat ouders gelijke kansen hebben, red.] zeker niet. Ik heb ontzettend veel geluk gehad dat er nog een plekje vrij was bij obs Tuindorp. Anders had ik naar een andere school moeten gaan die niet mijn voorkeur had."

De schoolleider van obs Tuindorp vertelde namelijk in het eerste gesprek dat de groep die in september 2020 zou starten eigenlijk vol zat. Gelukkig gaf de school ook aan een aantal plekken vrij te houden."

Volgens deze Tuindorpse ouders is een belangrijke tip voor de gemeente om de procedure rond aanmelding en toelating anders te organiseren. In plaats van 'wie het eerst komt, wie het eerst maalt', zou het eerlijker zijn wanneer kinderen pas op latere leeftijd worden aangemeld, waarbij de ouders hun voorkeur voor een school kunnen aangeven. Op basis van postcodegebied en loting worden de kinderen geplaatst. Het is heel lastig dat ouders hun kinderen al inschrijven wanneer ze nog erg jong zijn. Het karakter van het kind is nog in ontwikkeling en het is op dat moment nog niet te zeggen of een school bij het karakter van een kind past. Het principe 'wie het eerst komt, wie het eerst maalt' zorgt voor een ongelijk speelveld en oneerlijke kansen.

In Kanaleneiland is het bij één school gelukt om met een ouder te spreken. Die ouder herkent het beeld dat de directeuren schetsen: dat het in de praktijk zeer onzeker is of de leerling die is ingeschreven ook daadwerkelijk komt, omdat ouders soms toch voor een andere school kiezen. De geïnterviewde ouder kende geen geval waarin een leerling is geweigerd op één van de drie onderzochte scholen.

Het is niet gelukt om ouders te spreken van de geselecteerde scholen in Overvecht. De scholen hebben zich wel bereid verklaard ouders te zoeken, maar dat heeft geen resultaat opgeleverd.

Overige ouders

De verhalen van de overige ouders staan in bijlage F. Een van die verhalen gaat over zij-instroom.

Samenvattend

Wat veel terugkomt in de verhalen van de geïnterviewde ouders van de geselecteerde scholen is dat vroeg aanmelden je kansen op plaatsing op de school van je voorkeur bepaalt. Om je kansen te spreiden melden veel ouders zich bovendien op meerdere scholen aan. "Dat voelt oneerlijk omdat je niet wilt dat het recht van de sterkste/slimste heerst." Ouders zijn zich ervan bewust dat daardoor de wachtlijsten vertroebeld raken, wat ook voor de scholen vervelend is; zij verwachten soms dat de scholen daar proactief mee omgaan ofwel het samen zo regelen dat dubbel aanmelden niet meer nodig is.

De procedure rond aanmelden en inschrijven vinden zij vaak niet transparant en dat leidt tot onzekerheid en stress. De behoefte aan een transparant systeem met duidelijke spelregels en een helder tijdpad is groot. Nu lijkt elke school een eigen beleid te voeren en is onduidelijk of de wachtlijsten eerlijk ingezet worden of dat scholen selectief toelaten en daarmee wellicht ook discrimineren. De behoefte aan zorgvuldige communicatie van scholen met ouders is groot. De klachtencommissie (waartoe een van de ouders zich heeft gewend) wijst er ook op dat de informatieverplichting jegens ouders zorgvuldig in acht moet worden genomen.

Men gaat steeds vroeger (voor)aanmelden en laat bij de definitieve aanmelding de volgorde van voorinschrijving meetellen. In een van brieven bij een vooraanmelding stond dat woord 'voorinschrijving' ook zwart op wit. Door die praktijk 'is het beleid van inschrijven bij 3 jaar een wassen neus'.

Mede omdat scholen ook concurrenten van elkaar zijn kan de gemeente een rol spelen bij het vormen van één beleid voor alle scholen. Bijvoorbeeld met een website waar ouders hun volgorde van voorkeuren op plaatsen en iedereen kan volgen hoe de toewijzing en wachtlijsten werken. En bij een gelijk speelveld met één aanmeldleeftijd en zonder het werken met 'wie het eerst komt, het eerst maalt'.

Ook als het gaat om gemengde scholen wordt de rol van de gemeente genoemd. Een ouder wijst naar een geheel 'witte' school in de door diversiteit gekenmerkte wijk Zuilen. Een groep ouders uit Overvecht heeft ook zorgen over de samenstelling van scholen en over het aanbod van schoolconcepten. Een punt van verschil tussen de ouders is de mate waarin een school een afspiegeling vormt van de buurt of van de bredere wijk (bijvoorbeeld de buurt Oog in Al in de wijk Utrecht West), of zelfs van de hele stad of maatschappij. Postcodebeleid of in de buurt naar school vindt men veelal positief, maar daardoor sluit je ook mensen uit en doorbreek je de homogene samenstelling van buurten niet. Sommigen geven aan dat de leerling-samenstelling wel wat meer 'complex' of divers mag en dat daarop gestuurd mag worden.

Als je kijkt naar Schema 1, ons inhoudelijke analysekader, dan zie je alle elementen terugkomen in de verhalen van de ouders. Ook de drie punten uit het juridische analysekader komen in de verhalen terug.

Deel 2 Conclusies en aanbevelingen

5 Conclusies

Dit onderzoek is gedaan op verzoek van de gemeenteraad en in opdracht van de gemeente Utrecht. De hoofdvraag van het onderzoek luidt:

Hoe zien het beleid en de praktijk van aanmelden en toelaten eruit bij basisscholen in Utrecht en is er daarbij sprake van een gelijk speelveld voor ouders bij de wettelijke inschrijving van hun kind op driejarige leeftijd en bij zij-instroom?

Om die vraag te beantwoorden is een beperkt en verkennend kwalitatief onderzoek gedaan met behulp van documentanalyse en interviews. Voor de analyse van de bevindingen is een juridisch en inhoudelijk kader opgesteld.

Beleid

Het formele beleid is onderzocht aan de hand van beleidsdocumenten van schoolbesturen en websites van scholen.

In Utrecht zijn in het basisonderwijs 18 schoolbesturen actief. Aan alle besturen is gevraagd naar documenten over hun toelatingsbeleid en van acht besturen zijn documenten ontvangen (waaronder rond de 100 van de 110 scholen uit Utrecht vallen). De conclusie van onze analyse daarvan is dat de onderzochte schoolbesturen in het algemeen voldoen aan twee van de drie punten uit ons juridische kader, namelijk:

- Aanmelding kan vanaf de dag dat een kind 3 jaar wordt (Wet op het primair onderwijs), onder meer vanwege een gelijk speelveld.

- Als een school meer aanmeldingen heeft dan beschikbare plekken, dan kunnen er voorrangsregels worden toegepast die transparant moeten worden gecommuniceerd.

Aan het derde punt uit het juridische kader voldoen de onderzochte besturen niet, namelijk:

- Geen vooraanmelding en automatisch toelaten van kinderen jonger dan 3 jaar. Door te werken met wachtlijsten en het hanteren van het principe van 'wie het eerst komt die het eerst maalt', wordt in de praktijk al aangemeld voordat kinderen 3 jaar zijn. Ouders die een vooraanmelding willen doen wanneer hun kind bijvoorbeeld 2 jaar is krijgen dan te horen dat de school al vol is. Dat is in strijd met de wet.

In Utrecht zijn 110 basisscholen. Van al die basisscholen is op hun website bekeken of de procedures rond aanmelden en toelaten juist en helder waren opgenomen. Dat was bij 11 van de scholen het geval; het ging daarbij om scholen van verschillende besturen. Bij het overgrote gedeelte van de scholen (ca 56%) is de vermelding gedeeltelijk juist maar kan die nog verbeteren. Bij ongeveer een derde van de scholen staat er ofwel informatie op de website die in strijd is met de wetgeving (vooraanmelding), óf informatie op grond waarvan ouders kunnen weten welke spelregels er gelden voor aanmelding en toelating tot de school ontbreekt volledig. Wanneer we deze bevindingen over het beleid op de websites vergelijken met het punt over transparante communicatie uit ons juridisch kader, dan blijkt dat er nog veel te verbeteren valt.

Waar de beleidsdocumenten van de schoolbesturen transparant waren over spelregels rond aanmelden en toelaten, daar zijn de websites van de scholen dat aanzienlijk minder. Dat is te betreuren omdat ouders eerder websites van scholen zullen raadplegen wanneer ze op zoek gaan naar informatie.

Ons onderzoek naar hoe het beleid van aanmelden en toelaten eruit ziet bij basisscholen in Utrecht leidt tot twee conclusies.

De eerste conclusie is dat er geen sprake is van een gelijk speelveld voor ouders bij de wettelijke inschrijving van hun kind op driejarige leeftijd. De reden hiervoor is dat er met vooraanmeldingen gewerkt wordt die automatisch leiden tot toelating.

De tweede conclusie is dat grofweg 9 van de 10 scholen hun website kunnen verbeteren ten aanzien van goede en heldere informatie over hun toelatingsbeleid. Onder meer vanwege het effect dat de situatie uit beide conclusies heeft op de kansengelijkheid achten wij dat een zorgelijke situatie.

Als je kijkt naar het inhoudelijke analysekader in Schema 1, dan gaat het bij deze bevindingen vooral om de kolom over wachtlijsten en vooraanmelding, waarin ook een blokje staat over transparantie.

Praktijk

De praktijk van aanmelden en toelaten is onderzocht aan de hand van interviews met (14) schooldirecteuren en (12) ouders; daarnaast zijn we bij een gesprek geweest van (2) ouders uit Overvecht met de gemeente.

De geïnterviewde directeuren verstaan onder termen als fair/goed toelatingsbeleid en gelijk speelveld vaak dat iedere ouder de keuze heeft om zijn/haar kind op de school van voorkeur geplaatst te krijgen, al of niet binnen de wijk. Rond die keuze hebben ouders volgens de geïnterviewde directeuren goede en heldere informatie nodig over de scholen. Onder meer over de kwaliteit (bijvoorbeeld schoolresultaten), over de aanmeldprocedure en een eventuele wachtlijst.

Er zijn twaalf scholen onderzocht in vier wijken en als je kijkt naar die wijken, dan zie je verschillen in de praktijk.

In Kanaleneiland en Overvecht zijn geen wachtlijsten en kunnen alle leerlingen geplaatst worden.

Er wordt alleen gekeken of scholen kunnen voldoen aan de behoeften aan ondersteuning en zorg van een kind.

In Tuindorp en in Oog in Al melden ouders zich al aan rond het eerste of het tweede levensjaar. Hierbij gaat het met name om hoog-opgeleide autochtone ouders. De scholen in deze wijken werken met vooraanmeldingslijsten en schrijven vanaf die lijsten de kinderen automatisch in.

Dit gebeurt in Tuindorp vanaf tweeënhalf jaar en in Oog in Al met twee jaar. De scholen voeren verschillend beleid over hoe ze omgaan met de beperkte plekken. Sommige scholen voeren een postcode-beleid, andere scholen laten kinderen toe uit de buurt of bredere wijk. Kinderen die buiten het (postcode)gebied wonen krijgen dus geen toegang tot het speelveld voor aanmelden en toelaten, de keuzevrijheid van hun ouders wordt zo beperkt.

Een knelpunt waar scholen tegenaan lopen is dat ouders zich volgens de geïnterviewde directeuren bij meerdere scholen inschrijven, omdat zij niet zeker weten of ze geplaatst kunnen worden op een school. Hierdoor treedt er vervuiling op van de vooraanmeldingslijsten en weten scholen niet goed waar ze aan toe zijn. Binnen de wijk hebben scholen hier soms overleg over en kijken zij welke dubbelingen er zijn in de vooraanmeldingslijsten. Op grond van de AVG mogen deze gegevens echter niet met elkaar gedeeld worden.

Een deel van de geïnterviewde schooldirecteuren ziet dat het voor ouders niet transparant is hoe de aanmelding gaat. Een belangrijk onderdeel hierin is dat iedere school eigen beleid voert. Voor de transparantie zou het ook helpen als er een vaste aanmeldleeftijd is. Daarnaast is het zo dat vrijwel alle onderzochte scholen een populatie willen die een afspiegeling is van de wijk. Hoe zij daarin kunnen sturen is voor hen niet echt helder. Bijvoorbeeld postcode-beleid geeft wel de grenzen van het voedingsgebied aan, maar laat open hoe de verhouding tussen hoger- en lager opgeleide ouders is.

De directeuren van alle onderzochte scholen vinden dat de manier waarop de aanmeldingen nu geregeld zijn, anders zou moeten. Over hoe deze oplossingen er uit moeten zien, zijn verschillende ideeën. Veel genoemd werd het handhaven van één aanmeldleeftijd die aan iedereen duidelijk gecommuniceerd wordt. Ook één aanmeldprocedure werd genoemd, al of niet centraal georganiseerd. Ook zou het volgens de directeuren goed zijn als het aantal scholen waar ouders zich voor in kunnen schrijven wordt beperkt. De informatie voor ouders zou veel helderder moeten zijn, dan kunnen ouders een goede afweging maken.

De gemeente zou volgens de geïnterviewde directeuren een rol kunnen spelen in het goed uitwerken van een oplossingsrichting.

De verhalen van ouders bieden een aanvullend perspectief. Wat veel terugkomt in de verhalen van de geïnterviewde ouders van de geselecteerde scholen is dat vroeg aanmelden je kansen op plaatsing op de school van je voorkeur bepaalt. Om je kansen te spreiden melden veel ouders zich bovendien op meerdere scholen aan. "Dat voelt oneerlijk omdat je niet wilt dat het recht van de sterkste/slimste heerst." Ouders zijn zich ervan bewust dat daardoor de wachtlijsten vertroebeld raken, wat ook voor de scholen vervelend is; zij verwachten soms dat de scholen daar proactief mee omgaan ofwel het samen zo regelen dat dubbel aanmelden niet meer nodig is.

De procedure rond aanmelden en inschrijven vinden zij vaak niet transparant en dat leidt tot onzekerheid en stress. De behoefte aan een transparant systeem met duidelijke spelregels en een helder tijdpad is groot. Nu lijkt elke school een eigen beleid te voeren en is onduidelijk of de wachtlijsten eerlijk ingezet worden of dat scholen selectief toelaten en daarmee wellicht ook discrimineren. De behoefte aan zorgvuldige communicatie van scholen met ouders is groot. De klachtencommissie (waartoe een van de ouders zich heeft gewend) wijst er ook op dat de informatieverplichting jegens ouders zorgvuldig in acht moet worden genomen.

De klachtencommissie onderzocht overigens een aanmelding bij zij-instroom en stelde de ouder in het gelijk omdat de bij zo'n aanmelding gebruikelijke stappen niet (zorgvuldig) waren gevolgd. In de interviews met de directeuren is ook gevraagd naar zij-instromers en daar werden die stappen ook steeds genoemd. Wanneer de procedure met die stappen zorgvuldig en fair wordt gevolgd, dan is er volgens ons sprake van een gelijk speelveld bij zij-instroom.

Bij kinderen tot 3 jaar gaat men steeds vroeger (voor)aanmelden en laat men bij de definitieve aanmelding de volgorde van voorinschrijving meetellen.

In een van brieven over vooraanmelding die wij hebben gezien stond dat woord 'voorinschrijving' ook zwart op wit. Door die praktijk 'is het beleid van inschrijven bij 3 jaar een wassen neus'.

Mede omdat scholen ook concurrenten van elkaar zijn kan de gemeente een rol spelen bij het vormen van één beleid voor alle scholen. Bijvoorbeeld met een website waar ouders hun volgorde van voorkeuren op plaatsen en iedereen kan volgen hoe de toewijzing en wachtlijsten werken. En bij een gelijk speelveld met één aanmeldleeftijd en zonder het werken met 'wie het eerst komt, het eerst maalt'.

Ook als het gaat om gemengde scholen wordt de rol van de gemeente genoemd. Een ouder wijst naar een geheel 'witte' school in de door diversiteit gekenmerkte wijk Zuilen. Een groep ouders uit Overvecht heeft ook zorgen over de samenstelling van scholen en over het aanbod van schoolconcepten. Een punt van verschil tussen de ouders is de mate waarin een school een afspiegeling vormt van de buurt of van de bredere wijk (bijvoorbeeld de buurt Oog in Al in de wijk Utrecht West), of zelfs van de hele stad of maatschappij. Postcodebeleid of in de buurt naar school vindt men veelal positief, maar daardoor sluit je ook mensen uit en doorbreek je de homogene samenstelling van buurten niet. Sommigen geven aan dat de leerling-samenstelling wel wat meer 'complex' of divers mag en dat daarop gestuurd mag worden.

Als je kijkt naar Schema 1, ons inhoudelijke analysekader, dan zie je alle elementen terugkomen in de verhalen van de ouders. Ook de drie punten uit het juridische analysekader komen daarin terug.

Het onderzoek naar hoe de praktijk van aanmelden en inschrijven eruit ziet bij basisscholen (vooral in vier wijken op twaalf scholen) in Utrecht leidt tot de volgende conclusies. Er is ook in de praktijk geen sprake van een gelijk speelveld voor ouders bij de wettelijke inschrijving van hun kind op driejarige leeftijd. Er is sprake van voor-aanmelding en de wettelijke leeftijd wordt meestal niet genoemd.

In lijn met de conclusies over de websites van scholen is er in de praktijk veelal ook geen sprake van heldere en goede informatie over het toelatingsbeleid en hoe dat in de praktijk wordt gebracht. Iedere school lijkt een eigen beleid en praktijk te voeren en dat leidt tot onzekerheid en stress bij ouders, terwijl ook de geïnterviewde directeuren er niet tevreden over zijn. Daarnaast komen alle effecten van die situatie (die in ons inhoudelijke analysekader in Schema 1 zijn opgenomen) in de praktijk voor en mede om die reden achten wij ook de praktijksituatie zorgelijk.

Om iets aan deze situatie te doen is er volgens de geïnterviewde directeuren en ouders behoefte aan een gezamenlijke aanpak waarin onder meer het handhaven van één aanmeldleeftijd, heldere procedures voor de hele stad en goede communicatie daarover met ouders worden genoemd.

6 Intermezzo: Vergelijking met een onderzoek uit 2010

Door een bestuurder is in het overleg van de Utrechtse Onderwijs Agenda toen het onderzoek werd aangekondigd de vraag gesteld wat het onderzoek waar hierover gerapporteerd wordt gaat toevoegen aan het onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut uit 2010? Om die vraag goed te kunnen beantwoorden gaan we eerst in op dat onderzoek (Gilsing & Tierolf, 2010).

Wat hield het onderzoek in 2010 in en wat waren de resultaten?

Utrecht was in de periode vanaf 2008 een van de elf pilotgemeenten die (met steun vanuit het Ministerie van ocw) wilde werken aan meer gemengde scholen. Binnen de Utrechtse Onderwijs Agenda was integratie een van de speerpunten. Samen met de schoolbesturen werd een plan van aanpak ontwikkeld voor onder meer een vast aanmeldmoment en een vaste aanmeldprocedure, zodat ouders gelijke kansen krijgen bij het aanmelden op populaire scholen. Utrechtse scholen wilden een afspiegeling vormen van de wijk en streefden naar een betere menging van de schoolpopulatie. De gemeente en de schoolbesturen worstelden met de vraag hoe in een viertal gemengde wijken de leerlingpopulatie een afspiegeling kon worden van de bevolkingssamenstelling. Daartoe werd een onderzoek uitgezet naar welke interventies dat doel kunnen bevorderen. Het onderzoek werd door het Verwey-Jonker Instituut gehouden in de wijken Zuilen, Lombok/Nieuw Engeland, Leidsche Rijn en Abstede/Gansstraat.

Het rapport stelt vast dat er over veel zaken rond het bevorderen van gemengde scholen nog onvoldoende bekend is. Wel komt uit onderzoek naar voren dat ouderinitiatieven enig effect hebben en dat in Utrecht een systeem met dubbele wachtlijsten naar tevredenheid werkt.

(Dat wil zeggen dat je twee wachtlijsten maakt, een voor hoger opgeleide ouders en een voor lager opgeleide ouders, en dat je vanuit die twee lijsten kinderen toelaat in de verhouding die van te voren is bepaald, bijvoorbeeld 60/40.) Het werken met één aanmeldmoment in de hele gemeente lijkt in Deventer te werken maar nader onderzoek moet dat verder bevestigen.

Ouders en schooldirecties in de vier onderzochte wijken zijn opvallend eensgezind over de maatregelen die het best kunnen worden genomen om een betere afspiegeling te bereiken: het stimuleren van ouderinitiatieven, het verbeteren van voorlichting aan ouders en een vaste inschrijfleeftijd. Directies vinden het daarnaast ook een goed idee wanneer de afspraken tussen gemeente en schoolbesturen in een convenant worden vastgelegd (Gilsing & Tierolf, 2010, p. 80).

Het rapport uit 2010 sluit af met vijftien aanbevelingen, die we hier heel kort noemen:

- Bepaal op basis van welk criterium scholen een afspiegeling van de wijk dienen te zijn.
- Stel de marges vast op basis waarvan wordt vastgesteld of de leerlingpopulatie al dan niet een afspiegeling is van de wijk.
- Stel vast waarvan de leerlingpopulatie van scholen een afspiegeling moet zijn (bv wijken, subwijken of hoofd-buurtten).
- Organiseer in de vier gemengde wijken gesprekken tussen de gemeente, schoolbesturen, schooldirecties en ouders.
- Leg de afspraken vast in een convenant.
- Bepaal in overleg op welke wijze de ontwikkeling van de leerling populatie in beeld kan worden gebracht.
- Voer communicatieve en prikkelende maatregelen als maatwerk in gericht op specifieke scholen of wijken.

- Verbeter informatievoorzieningen over schoolkeuze en de wijkscholen.
- Zet (verder) in op het stimuleren van ouderinitiatieven.
- Geef hoge prioriteit aan de verbetering van de kwaliteit van onderwijs.
- Denk na over de vergroting van diversiteit aan onderwijskundige aanpakken.
- Ga in dialoog met ouders over de wijze waarop de aantrekkelijkheid van scholen vergroot kan worden.
- Verken de mogelijkheden voor het stadsbreed invoeren van een vast inschrijfmoment verder.
- Bekijk of op sommige populaire scholen het aantal leerlingen gemaximeerd kan worden.
- Bepaal in welke mate de organisatie van de voor- en vroegschoolse educatie segregatie in de hand werkt.

Wat voegt het onderzoek uit 2020 toe?

Er is tien jaar verstreken sinds het rapport is verschenen, jaren waarin veel is gebeurd en veranderd maar waarin ook het nodige hetzelfde is gebleven en niet is gebeurd.

Een van de dingen die is gebeurd is veel meer onderzoek naar kansengelijkheid en segregatie in het onderwijs, waardoor er meer bekend is over wat je kunt doen om kansengelijkheid te vergroten, segregatie tegen te gaan en gemengde scholen te bevorderen (zie voor de stand van de actuele kennis bijvoorbeeld Van den Bergh, Denessen, & Volman, 2020; of het themadeel van *De Nieuwe Meso* van maart 2020).

Wat er is veranderd, is onder meer een toename van segregatie en kansenongelijkheid in het onderwijs; daardoor is de urgentie om iets te doen alleen maar groter geworden.

Wat hetzelfde is gebleven, is vooral de uiteenlopende manier waarop basisscholen in Utrecht aanmelding en inschrijving regelen; dat gebrek aan transparantie leidt tot onzekerheid en stress bij ouders, terwijl ook scholen vaak pas laat zeker weten welke leerlingen er zullen komen.

En wat er niet is gebeurd, is het planmatig oppakken en uitvoeren van de aanbevelingen uit het rapport uit 2010, op een manier die zo duurzaam is dat je er tien jaar later nog iets van ziet. Wij hebben geen onderzoek gedaan naar de tussenliggende tien jaar, maar constateren wel dat er nu in Utrecht bijvoorbeeld geen vaste aanmeldleeftijd is (ook al is dat sinds 2014 wettelijk verplicht), geen vaste aanmeldprocedure, geen aanpak voor afspiegeling en betere menging, geen prikkelende voorlichting en geen stimulering van ouderinitiatieven. Die constateringen roepen een belangrijke vraag op: wat is er nodig om nu in het Utrechtse basisonderwijs oude en nieuwe aanbevelingen over toelatingsbeleid op te pakken en planmatig uit te voeren?

Het agenderen van die vraag kun je zien als een eerste toevoeging aan het onderzoek van 2010. Maar daar willen we het niet bij laten, we willen ook proberen de opgeworpen vraag van een antwoord te voorzien en dat doen we in het volgende hoofdstuk.

Andere toevoegingen aan het onderzoek van 2010 hebben te maken met de overeenkomsten en verschillen in de opzet, resultaten, aard en omvang van de onderzoeken in 2010 en 2020.

Het belangrijkste verschil is de vraagstelling: in 2010 ging het om de samenstelling van de leerlingpopulatie, de motieven voor schoolkeuze van ouders, en over effectiviteit en draagvlak van interventies, terwijl het in 2020 ging om beleid en praktijk van aanmelden en inschrijven, en of er daarbij sprake is van een gelijk speelveld voor ouders.

Die andere vraagstelling maakt dat het onderzoek uit 2020 per definitie veel toevoegt aan het onderzoek uit 2010.

Andere verschillen zijn dat het in 2010 ging om een omvangrijk kwantitatief onderzoek door middel van enquêtes, terwijl het in 2020 ging om een beperkt onderzoek dat verkennend en kwalitatief van aard was.

Een kleine overeenkomst is dat beide onderzoeken gericht waren op vier wijken. In 2020 waren dat andere wijken dan in 2010, maar ook nu kregen we signalen dat de situatie in Zuilen en Leidsche Rijn (wijken die in 2010 zijn onderzocht) als het gaat om segregatie en toelating nog steeds tot problemen leidt.

Een cruciale overeenkomst tussen beide onderzoeken is tenslotte dat de resultaten dezelfde kant op wijzen: ouders en schooldirecteuren willen dat er één transparante aanpak komt voor toelating op basisscholen in Utrecht.

7 Aanbevelingen

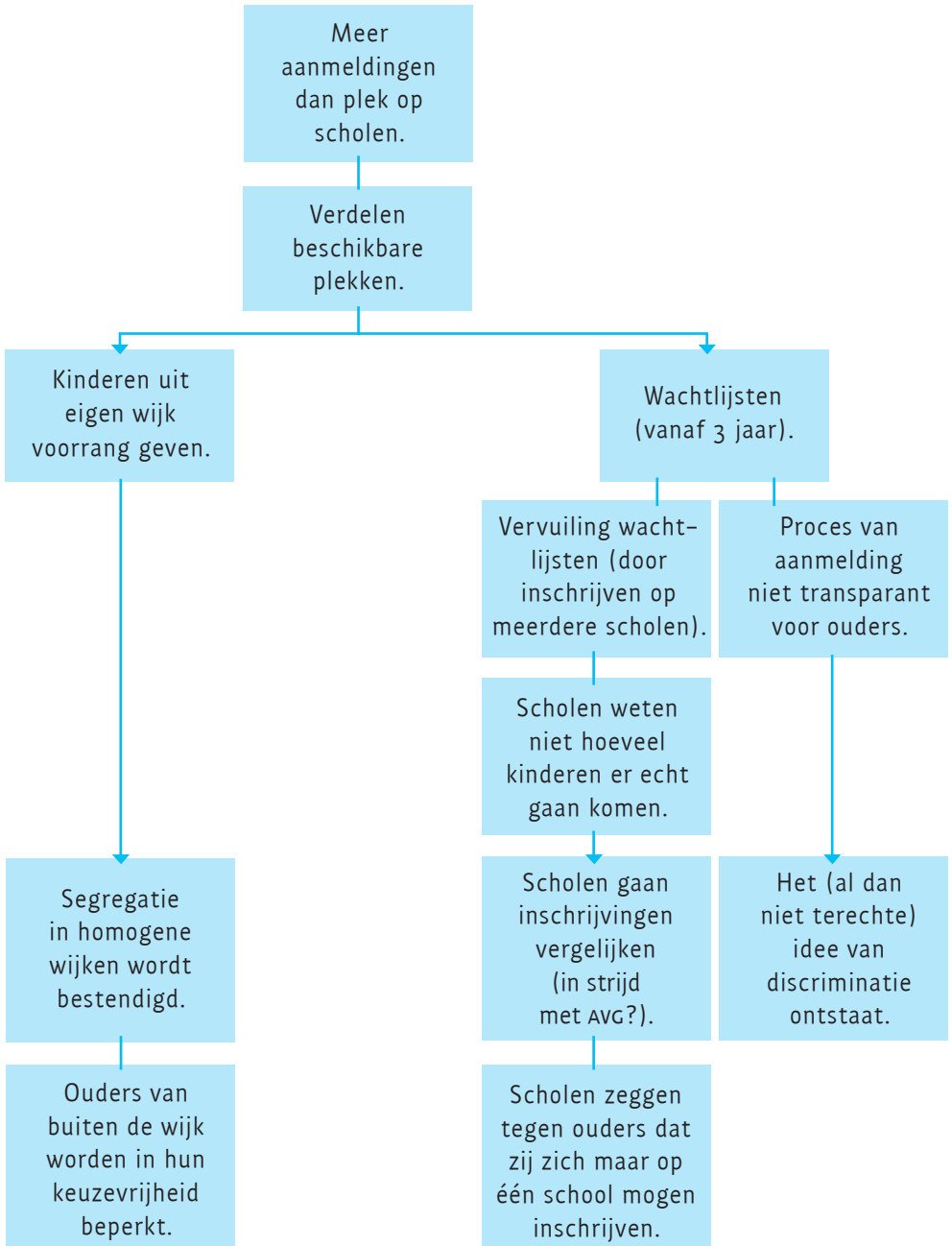
De sinds 2014 geldende wettelijke aanmeldleeftijd van 3 jaar biedt een uitstekende basis om een transparant toelatingsbeleid te formuleren voor heel Utrecht en dat beleid consistent uit te voeren. Met andere woorden om een gelijk speelveld voor alle ouders op te bouwen. Want wanneer je je aan die leeftijd houdt, dan stop je met vooraanmeldingen en automatisch plaatsen van kinderen want dat is in strijd met de wet. Dan maakt het niet uit of een ouder zich een jaar of een uur voor de deadline aanmeldt. Want als alle aanmeldingen van een leeftijdsgroep op eenzelfde moment op tafel komen, dan hebben alle ouders evenveel kans op een plaats op de school van hun voorkeur. Dat is een goed begin.

Maar het is zeker niet genoeg, want het lost de problemen die scholen en ouders ervaren niet allemaal op. Dat kunnen we laten zien door Schema 1 van ons inhoudelijke analysekader zo te bewerken, dat elementen waar die aanmeldleeftijd in voorkomt worden weggelaten of aangepast. Dan kan alleen de middelste kolom weg en moet de tekst in het bovenste blokje van de rechterkolom aangepast – zie Schema 2 voor wat je dan overhoudt: de twee andere kolommen.

Onze aanbevelingen kunnen zich voor een goed deel op de elementen uit Schema 2 richten. Maar ook dat is niet genoeg, de aanbevelingen moeten zich daarnaast ook nog op iets anders richten.

Als iemand een overbekende spelregel negeert of overtreedt, dan kun je vragen: “wat maakt dat het je niet lukt om je aan de spelregel te houden?”, of (zoals wij in het vorige hoofdstuk deden): “wat heb je nodig om dat wel te doen?”. In het algemeen worden bij een aanpak van complexe of taaie vraagstukken zoals hier dan vaak de volgende benodigdheden of bouwstenen genoemd: gedeeld gevoel van urgentie van de problematiek, draagvlak, commitment en een gemeenschappelijke visie. Ons onderzoek laat zien, dat er op al die punten onder de geïnterviewden een substantiële mate van overeenstemming is. Er is iets aan de hand en er moet iets gebeuren, zo vindt men.

Schema 2 Elementen die een rol spelen bij toelating wanneer je wettelijke aanmeldleeftijd hanteert

Er zijn ook signalen dat die overeenstemming breder is dan alleen onze onderzoekspopulatie. Om te beginnen: de motie van de gemeenteraad en de steun voor het onderzoek van wethouder en schoolbesturen / Utrechtse Onderwijs Agenda. Vervolgens de aansluiting van Utrecht bij de Gelijke Kansen Alliantie en de lokale agenda die daarvoor is ontwikkeld en op 7 mei 2020 openbaar is gemaakt. Daaruit blijkt eens te meer dat de aanmeldproblematiek een onderdeel is van ongelijke kansen. Vandaar de uitspraak van de schoolbesturen om gezamenlijk de volle verantwoordelijkheid te nemen voor transparant aanmeldbeleid dat recht doet aan gelijke kansen voor alle kinderen en uiteraard voldoet aan de wet.

Juist die agenda laat zien dat de overeenstemming zich niet tot een visie op hoofdlijnen beperkt maar ook wordt gericht op concrete maatregelen. Daarmee is een aspect van de complexe of taaie problemen, namelijk normatieve onenigheid, al kleiner aan het worden. Wij hebben het niet onderzocht, maar dat lijkt anders dan tien jaar geleden – afgaande op wat we er recent over hebben gehoord van betrokkenen uit de gemeente en wat we ons er zelf van herinneren omdat het Kenniscentrum toen betrokken was bij de pilot in Utrecht. Anders is ook dat we nu veel meer weten over wat je kunt doen (zoals in het vorige hoofdstuk is aangegeven); met andere woorden een tweede aspect van complexe problemen, wetenschappelijke onzekerheid, is nu ook kleiner. Het derde en laatste aspect is institutionele complexiteit, waarvan we in hoofdstuk 1 hebben opgemerkt dat die bij uitstek door schoolbesturen en gemeente kan worden aangepakt. De complexiteit is niet kleiner geworden, maar de bereidheid om er samen duurzaam aan te werken lijkt nu wel groter dan in 2010.

De conclusie van Waslander (2020) over het temmen van ‘het beest ongelijke kansen’ is dan ook:

Het beest van ongelijke kansen heet vooral institutionele complexiteit. Als we echt gelijke onderwijskansen willen realiseren, dan is dat vooral een kwestie van organiseren. Zodat we dat gaan doen waarvan we weten dat het helpt, en tegengaan waarvan we weten dat het niet helpt. Het werken met leerstandaarden voor alle leerlingen helpt wel, segregatie tussen scholen helpt niet. De beste leraren voor de meest kwetsbare leerlingen helpt wel, de verdeling van schaarse leraren overlaten aan de vrije markt helpt niet. Dat is niet onoplosbaar. Dat is vooral een kwestie van doen.
(Waslander, 2020, p. 16)

Onze aanbevelingen gaan over hóe je dat in Utrecht kunt organiseren en doen. Met als motto: *‘think big, act local, and start now’*. De aanbevelingen zijn in eerste instantie gericht aan schoolbesturen en gemeente, en kunnen waar mogelijk samen met de scholen en ouders worden uitgewerkt en opgepakt. Uiteraard kan de gemeenteraad daar ook een rol bij spelen, bijvoorbeeld door mee te denken, suggesties te doen, en te stimuleren dat duurzame resultaten worden bereikt.

Twaalf aanbevelingen:

- Pak het signaal op dat de geïnterviewde schooldirecteuren en ouders één transparante aanpak en procedure willen voor aanmelden en toelaten om te komen tot een gelijk speelveld.
- Betrek schoolleiders en ouders bij het ontwikkelen van een gezamenlijk plan van aanpak van schoolbesturen en gemeente, bijvoorbeeld door wijkgesprekken of stedelijke platforms en stadsgesprekken te organiseren.

- Breng de websites van scholen (en schoolbesturen) op orde bij het onderwerp toelating, zodat die minimaal voldoen aan de juridische eisen en aan de *Code Goed Bestuur in het primair onderwijs* (PO Raad, 2017).
- Zorg in het verlengde daarvan dat de betrokkenen (m.n. school-directeuren, mensen die het aanmeldbeleid regelen op scholen en stafmedewerkers bij besturen die erover gaan) heel goed op de hoogte zijn van de stand van de (juridische) kennis over toelatingsbeleid, AVG en aanverwante zaken, plus van voorbeelden van andere gemeenten om dilemma's en problemen aan te pakken. Tijdens de interviews is ons gebleken dat een groot deel van de directeuren niet exact op de hoogte is van het wettelijk kader rond aanmelding, toelating, start zorgplicht en AVG. Wij adviseren schoolbesturen en gemeente om gezamenlijk scholing te (laten) organiseren voor alle betrokkenen om de kennis van het wettelijk kader te verbeteren.
- Ter voorkoming van ouders die hun kind op meer scholen aanmelden en dit niet bij de aanmelding vermelden, kan een centraal aanmeldbeleid worden ingevoerd. Een optie daarvoor is zoals het in Nijmegen al vele jaren functioneert. Daar is dit gezamenlijk opgepakt door de schoolbesturen en de gemeente Nijmegen en in de start gefaciliteerd door de gemeente Nijmegen. De aanpak is AVG-proof omdat er een stichting voor is opgericht. Een andere optie is werken met kleinere cirkels van scholen die op buurtniveau rond de aanmeldingen afstemmen, zoals in Amsterdam gebeurt. Of die aanpak AVG-proof is weten wij niet.
- Denk na over een balans tussen het versterken van een gelijk speelveld en het stimuleren van in de buurt naar school gaan. En neem vervolgens maatregelen. Het gaat om vragen als: Hoe trek je de grenzen van een 'buurt' en hoe legitimeer je dat? Een optie is uitgaan van bestaande indelingen van buurten, met als nadeel dat mensen dichtbij een school wonen die net over de grens ligt, en met als risico dat mensen tegen hun zin worden 'opgesloten' in homogene buurten.

Een andere optie is het voedingsgebied van een school bepalen (een cirkel om het schoolgebouw).

Een derde optie is het gebied bepalen waarbinnen individuele ouders met voorrang een plaats kunnen krijgen (een cirkel vanaf ieders voordeur).

Een vierde optie is voorrang geven op de vier scholen die van uit het huisadres lopend het dichtste bij liggen (bepaald via Google Maps).

- Denk na over hoe scholen die (mede door het wegvallen van de vooraanmelding) te maken krijgen met meer aanmeldingen dan plekken op school, transparante spelregels hebben om plekken toe te wijzen en met wachtlijsten om te gaan op manieren die elke schijn van discriminatie vermijden. Voer die spelregels vervolgens consistent uit.
Overweeg voor die scholen ondersteuning aan te bieden in de vorm van voorlichting over toelatingscriteria. Bij voorkeur op wijkniveau, zodat scholen in dezelfde wijk hun criteria op elkaar kunnen afstemmen.
- Communiceer tijdig en zorgvuldig met ouders over aanmelde en toelaten. Maak transparant hoe processen verlopen, wanneer er momenten zijn dat beslissingen genomen worden en wanneer ouders geïnformeerd worden. Zorg dat beslissingen goed worden onderbouwd en helder worden toegelicht. Maak duidelijk wie de contactpersonen zijn, centraal en per school.
En maak duidelijk bij wie je terecht kunt met klachten rond toelating; overweeg een ombudsman met een rol bij aanmelden en toelaten.
Benut bij dit alles de Code Goed Bestuur.
Maak als scholen, schoolbesturen en gemeente samen afspraken over voorlichting aan ouders. Zorg dat die voorlichting langs veel kanalen plaatsvindt.
Neem in een communicatieplan de brief van de gemeente mee die aan ouders met kinderen rond de twee jaar wordt gestuurd. Als je de 3 jaar als aanmeldleeftijd aanhoudt, dan hoeft die brief zeker niet eerder gestuurd te worden.

- Ga na wat je kunt doen om als Utrechtse Onderwijs Agenda het (verplichte) agendapunt uit regelgeving rond de Lokale Educatieve Agenda over leerlingstromen, toelating etc.¹⁾ stevig(er) op te pakken. Welke rol kan dit op overeenstemming gerichte overleg spelen bij het uitwerken van een gezamenlijk transparant toelatingsbeleid? En op welke wijze kan dat beleid in gezamenlijkheid (gemeente en onderwijsveld) worden gemonitord en geëvalueerd?

- Ga daarbij ook na wat je samen wil en kan doen aan de door de geïnterviewden breed gedeelde wens om scholen een betere afspiegeling te maken van de buurt, de bredere wijk, de stad en de maatschappij. Ook om bij te dragen aan kansengelijkheid (de in de wet genoemde evenwichtige verdeling van kinderen met onderwijsachterstand over de scholen) en een gelijk speelveld. En om een balans te vinden tussen individuele keuzevrijheid en de maatschappelijke waarde van kansengelijkheid en een speelveld dat gelijk en rechtvaardig is (een evenwicht tussen *liberty and equity*, zie OECD, 2010).
Overweeg om ouders die een gemengde school willen kiezen in elke buurt die mogelijkheid te bieden.
Zie voor gemengde scholen ook de aanbevelingen daarover uit het rapport van het Verwey Jonker Instituut (Gilsing & Tierolf, 2010).

- Ga ook na wat je mogelijk nu wilt doen met de aanbeveling uit 2010 om ouderinitiatieven te stimuleren. Dat kan op verschillende manieren. Utrecht heeft het eerder enige tijd gedaan door initiatieven enige ondersteuning te bieden. In Amsterdam hebben ouders die zich als groep willen aanmelden mede met het oogmerk om een school meer gemengd te maken voorrang.

¹⁾ In het kader van het Onderwijsachterstandenbeleid moeten, naast afspraken over de aanpak van achterstanden, ook (formeel) afspraken worden gemaakt met schoolbesturen over het bevorderen van integratie en het voorkomen van segregatie, daarnaast is afstemming nodig over (procedures voor) inschrijving en toelating om te komen tot een evenwichtige verdeling van kinderen met onderwijsachterstand over de scholen. Wet 20, art. 167a.

- *Last but not least*: Neem de vraag serieus wat er nodig is om aanbevelingen goed op te pakken en planmatig uit te voeren om uit te komen tot duurzame resultaten.

Denk aan een gedeeld gevoel van urgentie, politieke en bestuurlijke wil, commitment en draagvlak, gemeenschappelijke visie, je aan afspraken houden en elkaar aanspreken op gemaakte afspraken, benutten van de stand van de kennis, en aanpakken van organisatorische complexiteit.

Stel dat er over 10 jaar opnieuw een onderzoek wordt gedaan naar het toelatingsbeleid op Utrechtse basisscholen, wat wil je dan zien in de praktijk? Denk daarbij zowel aan de aanbevelingen uit 2010 als die uit 2020.

Literatuur

- Gilsing, R., & Tierolf B. (2010). *Ouders nemen de wijk: in de eigen wijk naar school in gemengde wijken in Utrecht*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Inspectie van het Onderwijs (2019). *De staat van het onderwijs 2019*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- OECD (2010). *OECD Reviews of Migrant Education: Netherlands*. Paris: OECD Publishing.
- PO Raad (2017). *Code Goed Bestuur in het primair onderwijs*. Utrecht: PO Raad.
- Tweede Kamer: Staatssecretaris Dekker; *Antwoord op schriftelijke vragen van het lid Straus (VVD) d.d. 10 oktober 2016*
- Van den Bergh, L., Denessen, E., & Volman M. (2020). *Werk maken van gelijke kansen. Praktische inzichten uit onderzoek voor leraren basisonderwijs*. Didactief Onderzoek.
- Walraven, G. (eindredactie), Van den Bergh, L., Lucassen, P., Onstenk, J., & Peters, J. (2019). *Quick scan toelatingsbeleid funderend onderwijs*. Amsterdam: Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen.
- Walraven, G., Lucassen, P., Onstenk, J., & Peters, J. (2020). Toelatingsbeleid en kansengelijkheid. *De Nieuwe Meso*, 7(1), 74-80.
- Waslander, S. (2020). Ontembare problemen. *De Nieuwe Meso*, 7(1), 14-16.

Bijlagen

Bijlage A Motie gemeenteraad 'Aanmeldbeleid basisscholen in beeld'

De gemeenteraad van Utrecht, bijeen op donderdag 11 juli 2019, ter bespreking van de Voorjaarsnota 2019,

Constaterende dat:

- We als raadsleden regelmatig worden geconfronteerd met ervaringen van ouders bij het aanmelden van hun kind(eren) voor de basisschool, die niet stroken met landelijk of lokaal beleid;

Overwegende dat:

- Landelijke wetgeving bepaalt dat een kind vanaf het moment dat het de leeftijd van 3 jaar bereikt ingeschreven mag worden op een basisschool;
- Er de mogelijkheid bestaat gemeentelijk aanvullend beleid op te stellen op landelijke wetgeving, waar het het aanmeldbeleid van basisscholen betreft;
- We als gemeenteraad een beter beeld willen van het aanmeldbeleid van basisscholen;
- Het gesprek over het aanmeldbeleid voeren met schoolbesturen niet afdoende is gebleken;

Draagt het college op:

- In afstemming met de Inspectie van onderwijs een onafhankelijke commissie in te stellen die het huidig aanmeldbeleid bij Utrechtse basisscholen onderzoekt;

- De bevindingen van deze commissie zo snel als zij dit mogelijk achten terug te koppelen naar de raad, met als streven dat dit voor de VJN 2020 gebeurt;
- Voor de zomer 2020 met een plan van aanpak te komen op basis van de uitkomsten van het onderzoek;
- De in te stellen commissie mee te geven bij het te verrichten onderzoek niet alleen schoolbesturen en schoolleiders te raadplegen maar bijvoorbeeld ook gebruik te maken van mystery 'aanmelder' of andere methoden om een reëel beeld van de situatie te krijgen;
- Dekking voor deze commissie te vinden binnen de onderwijsbegroting;

Hester Assen, PvdA
Peter van Corler, Groen Links
Mahmut Sungur, DENK
Mohammed Saiah, D66

Bijlage B Tekst artikel 40 Wet op het primair onderwijs

Wet op het primair onderwijs

Geldig van 01-01-2020 t/m heden

Artikel 40. Toelating en verwijdering van leerlingen

1. De beslissing over toelating en verwijdering van leerlingen berust bij het bevoegd gezag. De toelating tot de school is niet afhankelijk van het houden van rechtmatig verblijf in de zin van artikel 8 van de Vreemdelingenwet 2000. De toelating mag niet afhankelijk worden gesteld van een geldelijke bijdrage van de ouders.
2. De aanmelding van kinderen voor toelating geschiedt schriftelijk en kan worden gedaan vanaf de dag waarop het kind de leeftijd van 3 jaar bereikt. De ouders doen de aanmelding zo mogelijk ten minste 10 weken voor de datum waarop toelating wordt gevraagd en geven bij de aanmelding aan bij welke school of scholen eveneens om toelating is verzocht.
3. Het bevoegd gezag beoordeelt of de aanmelding een kind betreft dat extra ondersteuning behoeft. Hiertoe kan het bevoegd gezag de ouders verzoeken gegevens te overleggen betreffende stoornissen of handicaps van het kind of beperkingen in de onderwijsparticipatie. Onder extra ondersteuning wordt niet verstaan ondersteuning ter bevordering van de beheersing van de Nederlandse taal met het oog op het voorkomen en bestrijden van onderwijsachterstanden.
4. Indien de toelating van een leerling die extra ondersteuning behoeft, wordt geweigerd, vindt de weigering niet plaats dan nadat het bevoegd gezag er, na overleg met de ouders en met inachtneming van de ondersteuningsbehoefte van de leerling en de schoolondersteuningsprofielen van de betrokken scholen, voor heeft zorg gedragen dat een andere school bereid is de leerling toe te laten. Onder andere school kan ook worden verstaan een school voor speciaal onderwijs, een school voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs of een instelling voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs.

5. Het derde en vierde lid zijn niet van toepassing:
 - a. indien op de school waar de leerling is aangemeld geen plaatsruimte beschikbaar is, of
 - b. indien het bevoegd gezag de ouders bij de aanmelding verzoekt te verklaren dat zij de grondslag van het onderwijs op de school zullen respecteren dan wel te verklaren dat zij de grondslag van het onderwijs op de school zullen onderschrijven, en de ouders dit weigeren te verklaren.
6. Het bevoegd gezag neemt de beslissing over toelating van een leerling zo spoedig mogelijk doch uiterlijk 6 weken na ontvangst van de aanmelding. Indien de beslissing, bedoeld in de vorige volzin, niet binnen 6 weken kan worden gegeven, deelt het bevoegd gezag dit aan de ouders mede en noemt het daarbij een zo kort mogelijke termijn waarbinnen de beslissing wel tegemoet kan worden gezien, welke termijn ten hoogste 4 weken bedraagt.
7. Indien de aanmelding een kind betreft dat niet is ingeschreven op een andere school, een school voor speciaal onderwijs, een school voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs of een instelling voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs, en de beslissing over de toelating is 10 weken na de dag waarop het verzoek om toelating is gedaan nog niet genomen, wordt het kind met ingang van de dag volgend op bedoelde 10 weken, doch niet eerder dan de datum waarop het kind de leeftijd heeft bereikt om te kunnen worden toegelaten tot de school, tijdelijk geplaatst op de school en als leerling ingeschreven. Indien de leerling wordt toegelaten, wordt de tijdelijke plaatsing omgezet in een definitieve plaatsing. Indien de toelating van de leerling wordt geweigerd of een beslissing wordt genomen de aanmelding niet te behandelen, wordt de tijdelijke plaatsing beëindigd en wordt de leerling uitgeschreven met ingang van de dag die volgt op de dag waarop de toelating wordt geweigerd of de beslissing wordt genomen de aanmelding niet te behandelen.
8. Een leerling wordt niet toegelaten tot een speciale school voor basisonderwijs dan nadat het samenwerkingsverband waartoe de speciale school voor basisonderwijs behoort de leerling toelaatbaar heeft verklaard tot het onderwijs aan een speciale school voor basisonderwijs in het samenwerkingsverband. De beslissing over de toelaatbaarheid is geen besluit als bedoeld in artikel 8:4, derde lid, onder b, van de Algemene wet bestuursrecht.

Het samenwerkingsverband neemt geen beslissing over de toelaatbaarheid van de leerling, indien de leerling afkomstig is van een basisschool waarvan het bevoegd gezag is aangesloten bij een ander samenwerkingsverband en dat samenwerkingsverband nog geen onherroepelijk geworden beslissing over de toelaatbaarheid heeft genomen.

9. De toelating van een leerling van een basisschool tot een speciale school voor basisonderwijs van het samenwerkingsverband waaraan de basisschool deelneemt wordt niet geweigerd op denominatieve gronden, tenzij de ouders van de leerling weigeren te verklaren dat zij de grondslag van het onderwijs van de school zullen respecteren.
10. Tot een afdeling als bedoeld in artikel 85a kan uitsluitend worden toegelaten degene die:
 - a. een andere dan de Nederlandse nationaliteit bezit of mede een dergelijke nationaliteit bezit en van wie ten minste een van de ouders voor een bepaalde tijd in Nederland of het grensgebied van Nederland werkzaam is, dan wel
 - b. uitsluitend de Nederlandse nationaliteit bezit, langere tijd in het buitenland heeft doorgebracht doordat ten minste een van de ouders voor een bepaalde tijd in het buitenland werkzaam was en de leerling daar langer dan 2 jaar onderwijs heeft genoten volgens het daar geldende onderwijssysteem, dan wel
 - c. uitsluitend de Nederlandse nationaliteit bezit en waarvan blijkens een schriftelijke verklaring van de werkgever vaststaat dat ten minste een van de ouders binnen 2 jaar voor ten minste 2 jaar in het buitenland werkzaam zal zijn en de leerling mee verhuist naar het buitenland.
11. Voordat wordt besloten tot verwijdering hoort het bevoegd gezag de betrokken groepsleraar en de ouders van de leerling. Definitieve verwijdering van een leerling vindt niet plaats dan nadat het bevoegd gezag ervoor heeft zorg gedragen dat een andere school bereid is de leerling toe te laten. Onder andere school kan ook worden verstaan een school voor speciaal onderwijs, een school voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs of een instelling voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs.

12. Indien tegen het besluit, bedoeld in het eerste lid, van het bevoegd gezag van een openbare school bezwaar is gemaakt, besluit het bevoegd gezag in afwijking van artikel 7:10 van de Algemene wet bestuursrecht binnen 4 weken gerekend vanaf de dag na die waarop de termijn voor het indienen van het bezwaarschrift is verstreken.

Bijlage C Vragenlijsten

C.1 Interviewleidraad schoolleiders

Intro

Op verzoek van de gemeenteraad doen wij onderzoek naar hoe het aanmelden en inschrijven van kinderen op basisscholen in de praktijk verloopt.

Dat onderzoek is onafhankelijk en het is anoniem, dat wil zeggen dat niemand die het rapport leest, uitspraken kan koppelen aan wat u of iemand anders heeft verteld. Wel is het zo dat mensen, bekend zijn met de Utrechtse scholen, mogelijk de school kunnen herkennen. Dat kunnen wij helaas niet voorkomen.

Het verslag van dit gesprek willen we graag aan u voorleggen, zodat u kunt zien of we alles goed hebben weergegeven.

Het gesprek zouden we ook graag opnemen voor onszelf om het gesprek na afloop te kunnen transcriberen en analyseren? Niemand krijgt die opname te horen behalve wij. Vindt u dat goed?

In dit onderzoek kijken we ook naar de ervaringen van ouders. Aan het eind van dit interview vraag ik nog of u mij kunt helpen om contact te komen met ouders.

Vragen over het proces van schoolkeuze en toelaten voor groep één

- Wat zijn belangrijke redenen voor ouders om voor deze school te kiezen?
- Hoe ziet de aanmelding en inschrijving, van kinderen voor groep één, er in de praktijk uit?
- Hoe oud zijn de kinderen ongeveer als zij door hun ouders worden aangemeld?

- Verschilt dit proces van de formele aanmeldprocedure? (Van tevoren kijken hoe de formele procedures bij die school in elkaar zitten)
- Hoeveel ruimte hebt u om af te wijken van deze werkwijze en wanneer maakt u daarvan gebruik?
- Wat zijn dilemma's of overwegingen die u hebt bij het inschrijven van kinderen?
- Hoe gaat u met deze dilemma's om en welke afwegingen maakt u?
- Komt het wel eens voor dat u een kind niet toelaat? Wat is daar voor dan de reden?
- Hoe wordt over uw overwegingen om een kind wel of niet aan te nemen met ouders gecommuniceerd?
- Hoe geeft u invulling aan de zorgplicht van passend onderwijs als de leerling door hun zorgbehoefte niet op uw school terecht kan? Hoe vaak is dit voorgekomen in de laatste twee jaar? Zijn er andere scholen beschikbaar voor deze leerlingen?
- Wat zijn de belangrijkste knelpunten die u ervaart rondom de aanmelding en inschrijving?
- Stemt u met scholen in de buurt af over toelating, en zo ja, waar over hebt u afstemming?
- Zijn de scholen in de buurt transparant over welke leerlingen ze wel en niet toelaten, en zijn zij transparant over hun afweging daarbij?
- Zijn er recentelijk nieuwe scholen bij u in de buurt gekomen? Zo ja, welke invloed heeft dat gehad op de aanmelding?

Vragen over het proces van schoolkeuze en toelaten voor leerlingen die van school wisselen

- Hoe gaat de aanmelding en inschrijving van kinderen die van school wisselen in de praktijk?
- Verschilt dit proces van de formele aanmeldregels? (Van tevoren kijken hoe de formele regels bij die school in elkaar zitten)
- Welke ruimte hebt u om af te wijken van deze regels?
- Wat zijn de dilemma's of overwegingen die u hebt bij toelaten van deze kinderen?

- Hoe gaat u met deze dilemma's om en welke afwegingen maakt u?
- Komt het wel eens voor dat u een kind niet inschrijft? Wat is daar voor dan de reden?
- Hoe wordt over uw overwegingen om een kind wel of niet aan te nemen met ouders gecommuniceerd?
- Wat zijn de belangrijkste knelpunten die u ervaart rondom de aanmelding en inschrijving?
- Stemt u met scholen in de buurt af over toelating, en zo ja, waar over hebt u afstemming? Zijn dat scholen uit uw eigen bestuur of scholen van een ander bestuur?
- Zijn de scholen in de buurt transparant over welke leerlingen ze wel en niet toelaten, en zijn zij transparant over hun afweging daarbij?

Maatschappelijke vragen

- De gemeente wil graag een gelijk speelveld voor alle ouders en een eerlijk en transparant toelatingsbeleid. Wat is voor u belangrijk bij een transparant en eerlijk toelatingsbeleid?
- Wat zouden volgens u ouders, scholen en de gemeente kunnen bijdragen aan het creëren van een gelijk speelveld?
- Uit de praktijk kennen we verhalen waarbij ouders het gevoel krijgen niet welkom te zijn op een school.
Een voorbeeld hiervan is:

Ik ben van Marokkaanse afkomst. Mijn kinderen waren 2 en 3 jaar. Toen we verhuisden ben ik in de nieuwe wijk bij een goede school met een hoge Cito-score geweest. De vrouw van de school verwees me naar een 'zwarte buurtschool'. Zij gaf aan dat die school waarschijnlijk beter ondersteuning konden bieden aan mijn kinderen en dat zij daar meer aansluiting zouden vinden bij andere kinderen.

- Wat herken je aan deze casus?
- Welke dilemma's spelen er volgens jou in zo'n casus?

- Welk belang zou een school erbij kunnen hebben om voor een bepaalde groep ouders te kiezen, of juist niet voor een bepaalde groep?

We zijn nu bij het einde van het interview gekomen. Ik heb zo nog een paar vragen over hoe we in contact zouden kunnen komen met ouders die zich recentelijk hebben ingeschreven. Maar eerst wil ik u vragen of u nog vragen of opmerkingen over het interview heeft. Zijn er nog onderwerpen die volgens u wel belangrijk zijn, maar nog niet aan bod zijn gekomen?

Vragen voor het leggen van contact met ouders

- Voor dit onderzoek nemen we ook interviews af met ouders. Zou u ons kunnen helpen om in contact komen met ouders die zich recent bij u hebben ingeschreven? Wat is een goede manier hen te benaderen?
- Zou u in ons in contact kunnen brengen met de laatste vijf ouders die zich aangemeld hebben?
- Kent u ouders die, een voor dit onderzoek relevante, ervaring hebben en kunt u ons met hen in contact brengen?
- Veel scholen hebben een vorm van een digitale nieuwsbrief. Zouden we op deze manier ouders mogen benaderen?
- Zou er nog een andere manier zijn om ouders te benaderen voor dit onderzoek?

Bedankt voor het gesprek. Zoals aangegeven zullen we de uitwerking van het gesprek aan u terugkoppelen binnen twee weken. Zou u dan willen kijken of u het eens bent met het verslag?

Heeft u nog vragen?

C.2 Interviewleidraad ouders

Intro

Op verzoek van de gemeenteraad doen wij onderzoek naar hoe het aanmelden en inschrijven van kinderen op basisscholen in de praktijk verloopt.

Dat onderzoek is onafhankelijk en anoniem, dat wil zeggen dat niemand die het rapport leest uitspraken kan koppelen aan wat u of iemand anders heeft verteld.

Het verslag van dit gesprek willen we graag aan u voorleggen, zodat u kunt zien of we alles goed hebben weergegeven.

Het gesprek zouden we ook graag opnemen voor onszelf – niemand krijgt die opname te horen behalve wij. Vind u dat goed?

- Wat is uw naam?
- In welke groep op deze school zit uw kind of zitten uw kinderen?

Vragen over het proces van schoolkeuze en toelaten.

- Waarom heeft u voor deze school gekozen?
- Hoe oud was uw kind toen u ging nadenken over de schoolkeuze?
Hoe oud was uw kind toen u ging aanmelden bij deze school?
- Hoe heeft u informatie over deze school gekregen? Bijvoorbeeld van familie/vrienden/bekenden, via de website. Was de informatie duidelijk voor u?
- Heeft u van te voren de school bezocht? Was dat op een open ochtend of bij een individuele rondleiding? Hoe heeft u dat bezoek ervaren? Was er gelegenheid om vragen te stellen? Kreeg u heldere antwoorden? Hoe was het contact? Voelde u zich welkom?
- Heeft u ook andere scholen overwogen? En heeft u die bezocht? Hoe heeft u dat bezoek of die bezoeken ervaren?
- Wanneer heeft u zich aangemeld? Bijvoorbeeld direct bij het bezoek of later? Hoeveel later?

- Hoe ging dat aanmelden? Was de procedure van aanmelden en inschrijven duidelijk? Werd u gelijk ingeschreven? Was er sprake van vooraanmelding en/of een wachtlijst? Hoe verliep de communicatie met de school? Werd u goed op de hoogte gehouden? Kreeg u tijdig informatie en hoe dan? Waren de verwachtingen helder? Werden afspraken nagekomen?
- Was dit de school van uw eerste keuze, of heeft u eerst/ook geprobeerd uw kind op een andere school aan te melden? Hoe verliep dat daar? Hoe heeft u de contacten ervaren? Hoe werd er gecommuniceerd over het proces en de beslissingen?
- Als u niet bent ingeschreven daar: Wat waren de argumenten om uw kind daar niet in te schrijven? Wat vindt u van die argumenten? Heeft de school ook meegedacht over een andere school?
- Als u wel (eerst) bij die andere school bent ingeschreven: waarom bent u dan nu overgestapt? En hoe verliep dat proces op deze school waar uw kind nu zit?
- Als u terugkijkt op het hele proces van toelaten, denkt u dan dat u evenveel kansen heeft gehad om uw kind op de school van uw voorkeur te plaatsen als andere ouders? Kunt u dat toelichten? Waar merkte u dat aan?
- Welke zaken zou u graag anders of beter geregeld willen zien rond de toelating? Wat zouden uw tips zijn aan de school? Of aan de gemeente?

Afronding

- Heeft u alles verteld wat u wilt zeggen over toelating op school?
- Kent u nog andere ouders die opvallende ervaringen hebben rond het aanmelden en inschrijven van hun kind?

Hartelijk dank voor dit gesprek. Wij sturen u binnenkort een verslag en daar kunt u dan op reageren.

Als u dat wilt dan kunnen wij u ook op de hoogte houden van het rapport en het bijvoorbeeld laten weten wanneer het rapport klaar is. Hebben wij uw e-mailadres?

Bijlage D Lijst geïnterviewde directeuren en ouders

Kanaleneiland

- School 1
Directeur, 29 januari 2020
- School 2
Directeur, 3 februari 2020
Ouder, 4 maart 2020
- School 3
Directeur, 7 februari 2020

Oog in Al

- School 1
Directeur, 29 januari 2020
- School 2
Directeur en collega die de aanmeldingen doet, 4 februari 2020
Ouder, 11 maart 2020
- School 3
Directeur en collega die de aanmeldingen doet; ook aanwezig een stagiair van de directeur, 29 januari 2020
Ouder, 18 februari 2020

Overvecht

- School 1
Directeur, 31 januari 2020
- School 2
Directeur, 6 februari 2020
- School 3
Directeur en collega die de aanmeldingen doet, 7 februari 2020

Tuindorp

- School 1
Adjunct-directeur, 29 januari 2020
Ouder, 12 februari 2020
- School 2
Directeur, 3 februari 2020
Ouder, 16 februari 2020
- School 3
Directeur, 5 februari 2020

Extra interviews, met ouders en directeuren uit andere wijken

- Ouder 1, 29 januari 2020
- Ouder 2, 31 januari 2020
- Ouder 3, 7 februari 2020
- Ouder 4, 14 februari 2020
- Ouder 5, 17 maart 2020
- Ouder 6, 18 maart 2020
- Ouder 7, 18 maart 2020
- Directeur school 1, 31 januari 2020
- Directeur school 2, 6 maart 2020

Een van ons (Anton Boonen) heeft ook deelgenomen aan een gesprek van twee ouders uit Overvecht met de gemeente op 6 februari 2020. Daarnaast hebben enkele ouders hun verhaal naar ons gemaïld en is daarover vervolgens contact geweest.

Bijlage E Lijst achtergrondgesprekken

We hebben drie achtergrondgesprekken gevoerd:

- Heleen van der Vleuten, leerplichtambtenaar gemeente Utrecht, 27 februari 2020
- Suzanne van Wakeren, beleidsmedewerker onderwijs en zorg bij het samenwerkingsverband Utrecht PO, 13 maart 2020
- Een schoolleider (tevens proefinterview)

Bijlage F Verhalen van ouders van niet-geselecteerde scholen

Wij zijn in contact gekomen met een aantal ouders. Die ouders zijn gevraagd om mee te doen (bijvoorbeeld door de gemeente of raadsleden) of hebben zichzelf gemeld. Dat is fijn omdat we zo een beter zicht hebben gekregen op de praktijk van het aanmeldbeleid. Dat past bij het doel om verhalen op te halen, waarbij het gaat om persoonlijke ervaringen en niet om representativiteit.

We hebben van de zeven ouders die met ons contact hebben gehad een portret gemaakt en daarnaast hebben we de resultaten van een gesprek met enkele ouders uit Zuilen weergegeven.

Ouder in Leidsche Rijn

We spraken met een vader, die hoger onderwijs heeft gevolgd. Toen zijn dochter tweeënhalf jaar oud was, ging hij zich oriënteren op scholen. Want in Utrecht staat dat je je kind pas kan inschrijven vanaf drie jaar, daar hebben de schoolbesturen zich allemaal aan gecommitteerd. Maar geen enkele school houdt zich daaraan -- toen hij zich met tweeënhalf ging oriënteren bij scholen, was hij eigenlijk al een beetje aan de late kant.

“Ik heb vijf scholen bezocht en uiteindelijk mijn kind op twee scholen ingeschreven -- dat mag eigenlijk niet, maar ik dacht ik moet mijn kansen spreiden. Dat het niet mag snap ik wel vanuit het perspectief van het schoolbestuur, want je wilt weten als een kind wordt ingeschreven dat het ook echt komt. Vanuit het perspectief van de ouders is het een beetje gek, want als je dan te horen krijgt dat er geen plek is op die ene school, wat moet je dan? Dan ben je nog later in het proces bij andere scholen. Dus ik heb mijn kind bij twee scholen ingeschreven.”

Bij de school van zijn eerste voorkeur kwam zijn dochter op de wachtlijst.

Omdat veel ouders zich op twee scholen inschrijven en er in Leidsche Rijn veel wordt verhuisd en gescheiden, dacht hij dat het wel goed zou komen (temeer daar zijn dochter ook op een tweede school was ingeschreven).

Zijn dochter is van februari en een half jaar daarvoor belde de vader de school. Ze stond nog steeds op nummer 8 want er was nog geen inventarisatie gedaan, voor de tweede helft van het jaar zou dat net voor de kerstvakantie gebeuren. Toen hij kort voor de kerstvakantie belde was het antwoord: het wordt daarna. Na de kerstvakantie een paar keer gebeld, uiteindelijk werd gezegd: uw kind is niet geplaatst. Op welke plek op de wachtlijst staat het dan nu? Nog steeds op de achtste plek. Dat vond de vader gek, dat zou betekenen dat er in anderhalf jaar geen enkel kind van de wachtlijst was verhuisd of een plek op een andere school had gekregen. Hij vroeg hoe het proces dan was georganiseerd, dat wist de mevrouw van de administratie met wie hij steeds contact had niet, dat moest hij met de directeur bespreken.

Na nog een paar telefoontjes belde de directeur hem terug en zei dat zijn dochter wel geplaatst kon worden. Over het selectieproces was hij vaag, hij noemde het wel duidelijk en eerlijk. De vader zei dat hij een sterk vermoeden had dat er sprake was van selectie aan de poort. Daar was de directeur boos over en emotioneel. Zij spraken af elkaar te zien en toen bood de directeur zijn excuses aan over dat de administratie had gezegd dat zijn kind niet was geaccepteerd terwijl het wel geplaatst kon worden. Hij vertelde ook dat ze bij de selectie werkten met een lijst die op volgorde van binnenkomst werd behandeld.

Toen vertelde de vader waar zijn vermoeden van selectie aan de poort op gebaseerd was: kennissen van hen hadden een kind (uit april) dat 16e op de wachtlijst stond en die hadden voor de kerst een mail gekregen dat hun kind geaccepteerd was en kon komen wennen zodra het vier jaar was.

Ouder uit Ondiep

Na langere tijd in het buitenland gewoond te hebben keerde ik onverwachts met mijn twee kinderen terug naar Utrecht. Mijn oudste kind was toen net drie geworden. Omdat wij van plan waren in het buitenland te blijven hadden we ons nooit voor een school ingeschreven. Toen ik terug was ben ik meteen op zoek gegaan naar een basisschool. Het bleek echter dat alle scholen die mij aanspraken een lange wachtlijst hadden en dat we daar geen kans maakten op plaatsing. Ik had me jaren eerder in moeten schrijven. Ook in de wijken om Ondiep heen was er geen plek.

Ik vond het heel bizar dat mijn kind net drie was maar dat ik nergens plek kon krijgen. Aanmelden mag vanaf drie jaar, maar als je dan komt, ben je veel te laat. Voor mij was het heel stressvol dat ik niet wist wat er ging gebeuren en dat ik geen inzicht had in de werkwijze van de scholen en de wachtlijsten.

Na heel veel scholen geprobeerd te hebben werd ik door een schooldirecteur getipt dat er in het centrum een school met een gemengde populatie en met plek was. Mijn eerste gedachte was dat er met de school wel iets mis zou zijn, omdat de school plek had. Het bleek echter om een kleine onbekende school te gaan. We zijn nu heel blij met deze school en zijn goed terechtgekomen. Het zoeken van een school was wel een stressvolle tijd.

“Aanmelden mag vanaf drie jaar, maar als je dan komt ben je véél te laat”.

Ouder uit het centrum

Deze ouder is toen het kind rond de twee jaar was op zoek gegaan naar een school. Zij werden door vrienden gepusht om zich snel in te schrijven voor een school omdat ze anders te laat zouden zijn. Ze hebben in de binnenstad twee scholen bezocht en zich voor beide ingeschreven. De school van hun eerste voorkeur had plek ze kon zich daar direct aanmelden.

Deze ouder zou zich goed voor kunnen stellen dat de gemeente of de landelijke overheid een website maakt waar ouders eerste, tweede en derde keus opgeven. Dat geeft scholen de mogelijkheid om vooruit te plannen. Ook is er geen gesjoemel met aanmelding mogelijk omdat de administratie duidelijk is. De school kan het niet manipuleren. Ook geeft het de scholen minder administratieve lasten. Ouders weten dat ze eerlijk behandeld worden. Ook komt het niet meer voor dat scholen tegen ouders zeggen dat zij zich alleen voor hun school in mogen schrijven als zij de school van hun eerste keuze zijn waardoor ouders nu geen back-up optie hebben als zij niet worden toegelaten op de school van hun eerste voorkeur.

Ouder die kind als zij-instromer wilde inschrijven

Deze moeder gaat verhuizen naar een nieuwbouwhuis en wil haar zoon, die al bij haar oude huis op school zit, in de buurt van het nieuwe huis naar school laten gaan. Begin 2018 meldt zij haar zoon na een rondleiding aan op school X. Haar zoon gaat twee keer naar een wendag en zou na de zomer overstappen. Omdat het huis nog niet klaar is wordt dat na de kerstvakantie. Later wordt dat augustus 2019 omdat halverwege een schooljaar veranderen toch geen goed idee is volgens de moeder en beide scholen. In maart 2019 komt er nog een wendag.

Als de moeder in de periode daarna bevestiging van de aanmelding wil krijgen, duurt het eerst tot in juli voordat er contact is, dan wil de schooldirecteur geen info geven en stuurt hij diezelfde dag een mail dat het kind niet wordt aangenomen (onder meer vanwege het gedrag van het kind op de laatste wendag).

Naar aanleiding van het telefoongesprek eerder die dag had de moeder besloten het kind op de school te laten waar hij al zat. Haar wereld staat op z'n kop nu ze anderhalve week voor de zomervakantie hoort dat haar kind niet in de buurt naar school kan. Hoe moet ze dat aan haar kind uitleggen? Zij heeft het gevoel als een nummer behandeld te worden en verwijt de school dat ze niet inzien wat de impact is voor haar en haar zoon.

Mede omdat de moeder ontevreden is met de gang van zaken dient ze een klacht in. De Landelijke Klachtencommissie voor het katholiek onderwijs acht die na een hoorzitting op alle drie de punten gegrond:

- De zoon is ten onrechte niet toegelaten op de school; op grond van de Wpo had er zorgvuldig onderzoek moeten worden gedaan naar de ondersteuningsbehoefte van het kind, de school heeft niet kunnen aantonen dat ze de ondersteuning niet kon bieden en heeft geen contact gehad met het samenwerkingsverband. Daarnaast heeft de school de zorgplicht voor een plaats voor het kind op een andere school niet vervuld en wijst de commissie op de informatieverplichting jegens ouders die zorgvuldig in acht moet worden genomen.
- De besluitvorming was veel te traag; op grond van de Wpo moet binnen zes weken na ontvangst van de aanmelding een beslissing over toelating worden genomen.
- En de communicatie met de school was slecht, de school heeft onzorgvuldig gehandeld.

De aanbeveling van de klachtencommissie aan de school was om op al die punten verbeteringen aan te brengen. De school heeft aan de commissie aangegeven de aanbevelingen te gaan oppakken. De moeder heeft geen persoonlijk bericht van de school ontvangen, dus ook geen verontschuldigingen.

Ouder uit Buiten Witte Vrouwen

We spraken een moeder, die wetenschappelijk onderwijs heeft gevolgd. Toen haar oudste dochter 2 jaar was is ze bij vijf scholen in de buurt langs geweest. Ze kreeg te horen dat dat 'superlaai' was, van sommige ouders met een kind van dezelfde leeftijd hoorde je dat ze al een plek hadden. Elke school bleek een eigen beleid te voeren en maar twee van de scholen bood helderheid over wanneer je zou horen of je kind wel of niet geplaatst kon worden.

Voor de zekerheid heeft de moeder het kind op vijf scholen opgegeven. Scholen informeerden je niet uit zichzelf, je moest er zelf achteraan bellen. En als je dan wat hoorde, dan moest je binnen een week definitief kiezen. Dat levert 'super veel stress' op, ook omdat je volgens een directrice een boete zou krijgen wanneer je later nog van school zou wisselen. Uiteindelijk was er op drie scholen een plek voor het kind. Op basis van de informatie die de moeder had gekregen over de scholen vond zij het ontzettend lastig om te kiezen. Bij de keuze tussen de twee scholen die voor haar overbleven zou misschien de afstand wel de doorslag gaan geven.

Gelijke kansen voor ouders is belangrijk volgens deze moeder. Dat vraagt om één transparant systeem dat alle scholen gebruiken, met helderheid over welke spelregels er zijn (bijvoorbeeld wel of niet postcodebeleid) en alle scholen die op hetzelfde moment kinderen toelaten. Ouders kunnen centraal een volgorde van voorkeur opgeven, zo voorkom je vertroebeling van wachtlijsten, en als er teveel intekeningen zijn kun je loten (vergelijk Amsterdam). De gemeente kan daar ook een rol bij spelen. Dan weten ouders waar ze aan toe zijn en is er minder onduidelijkheid, onzekerheid, irritatie en stress.

Ouder uit Tuinwijk en Zuilen

We spreken met een moeder met een master opleiding. Haar oudste zit op een peuterspeelzaal die hoort bij een school en daar zitten ouders die naar een andere school moeten omdat ze hun kind niet op tijd hebben aangemeld. Terwijl de geïnterviewde moeder zich bij drie scholen heeft aangemeld.

"Ik denk van het is ook gewoon niet eerlijk, omdat zij dan niet zo gehaaid zijn om dat ook zo te doen. En tegelijkertijd maakt het systeem het ook zo, want ik ga ook niet keurig wachten tot ie drie is en dan maar afwachten op welke school je terecht kunt. De vooraanmelding mag dus veel eerder.

Een vriendin van mij wilde haar kind van anderhalf aanmelden, maar helaas dat zat al vol. Ik ben het er principieel helemaal niet mee eens dat het zo werkt. Dat is oneerlijk omdat ik denk dat beter ingevoerde gehaaidere mensen op de gewilde plekken komen. Terwijl ik denk: er moet toch een manier gevonden zijn of te vinden zijn -- met postcode, percentages of weet ik veel -- dat je overal een gebalanceerde school krijgt. Alleen maar scholen die een afspiegeling zijn van de maatschappij. En dat zou je toch moeten willen, want dat is ook de wereld waarin dat wij leven."

De moeder woonde eerst in Tuinwijk. Daltononderwijs leek haar echt heel leuk, dus daar heeft zij ingeschreven. Toen ze wist dat ze gingen verhuizen heeft ze ook gekeken naar scholen in de nieuwe buurt.

"Een school daar is helemaal wit en dat slaat helemaal nergens op voor de plek waar ze zitten. Ze zijn katholiek en ze kunnen dus mensen weigeren. Er moet wel iets zijn, want hoe kan het anders zo wit zijn? Dat is wel gek als je midden in Zuilen naar school gaat."

De school in de oude buurt reageerde helemaal niet op mails over hoe het stond met de aanmelding en ze namen de telefoon niet op. Dat vond de moeder heel irritant, ook omdat de school de aangekondigde procedures rond aanmelding niet volgde. Er kwam bijvoorbeeld pas heel laat een bericht van afwijzing en daar zat geen toelichting bij.

Het aannamebeleid zou volgens de moeder echt op alle scholen hetzelfde moeten zijn. Zij denkt dat de gemeente daar iets in moet doen, want scholen zijn toch ook concurrenten van elkaar. De gemeente moet toch bijvoorbeeld ook weten hoeveel verjaardagen er aan komen in dat schooljaar, zodat je kunt plannen.

Ouder in Zuilen

Toen mijn kind rond de 1 was kreeg ik al veel van kennissen te horen of ze al aangemeld was voor een school. Ik ben me toen gaan informeren via de websites van de scholen en zag overal dat je kon aanmelden vanaf drie jaar.

Een maand geleden keek ik nogmaals op de website van de school en toen las ik dat er stond dat kinderen geboren in dat jaartal niet meer konden worden geplaatst en dat was de geboortedatum van mijn kind.

Toen ben ik er mij echt in gaan verdiepen en toen bleek dat de scholen werken met een vooraanmelding en toen ben ik maar overal vooraanmeldingen gaan doen en dat is heel krom. Hierdoor krijg je geen realistisch beeld want doordat ik mijn kind heb ingeschreven bij vijf scholen denken nu vijf scholen dat ze een plek moeten reserveren. Het werkt ook door op de bso's want aan de scholen zijn verschillende bso's verbonden en ook daar ga ik dan mijn kind op de wachtlijst zetten en ook daarbij is dan ook een vervuild beeld.

Op de vraag of deze ouder heeft overwogen om een procedure te starten tegen de school van eerste keuze omdat ze in strijd met de wet een vooraanmelding gebruiken en haar kind niet op de wachtlijst zetten gaf deze ouder aan dat ze dat niet overwoog.

“Want stel dat je kind alsnog een plek krijgt daardoor, dan start je al slecht in de relatie met de school. Daarnaast is deze school een onderdeel van het systeem want alle scholen in Zuilen werken met een vooraanmelding.”

Groepje ouders Overvecht

Een aantal ouders uit de wijk Overvecht is in gesprek met de gemeente over hun bezorgdheid rondom het ontbreken aan een diversiteit aan scholen in de wijk en het feit dat zo'n 600 tot 900 kinderen naar een school buiten de wijk gaat (zie ook het opinie-stuk dat op 19 februari 2020 in Trouw is verschenen). Eén van de onderzoekers is bij dit gesprek aanwezig geweest en hier geven we enkele hoofdpunten uit dat gesprek weer vanuit de vraagstelling van ons onderzoek.

De gemeente Utrecht vindt het belangrijk dat alle kinderen in de wijk naar school moeten kunnen gaan. Dit gebeurt in de wijk Overvecht echter niet altijd doordat de gemeente eveneens de keuzevrijheid van ouders hoog in het vaandel heeft staan. Elke dag gaan maar liefst 600 tot 900 basisschoolkinderen naar een school buiten de wijk. Een aantal bezorgde ouders uit de wijk Overvecht vindt dat kinderen in de wijk naar een school moeten kunnen, maar alleen op een school die passend is bij hun behoeften. De ouders vinden het belangrijk dat er heterogeniteit in onderwijsconcepten is en dat er gemengde scholen zijn, onder andere vanwege de diverse populatie die in de wijk woont. Op dit moment zijn er in Overvecht echter uitsluitend homogeen samengestelde scholen en wordt er volgens de ouders op de scholen slechts één onderwijsconcept aangeboden. Dit onderwijsconcept is niet passend bij de behoeften van een gedeelte van de ouders. Daarnaast heerst er een negatieve beeldvorming over de wijk Overvecht en is de kwaliteit van het onderwijs in het geding, met name met betrekking tot de aanwezigheid van een veilig pedagogisch klimaat. Redenen voor ouders om hun kind niet meer in Overvecht naar school te doen, maar in de omliggende wijken. Er is hierdoor de afgelopen jaren een grote leegloop aan kinderen uit Overvechtse scholen ontstaan; veel kinderen 'wonen' uitsluitend in Overvecht maar 'leven' er niet en 'gaan er niet naar school'. De twee ouders waarmee in het kader van dit onderzoek een gesprek is gevoerd spreken hun zorgen uit met betrekking tot de consequenties van deze tendens over de leefbaarheid in de wijk. Het blijkt voor hen echter lastig om met schoolbesturen in gesprek te gaan om deze zorgen te uiten.

Bijlage G Leden klankbordgroep / begeleidingscommissie

- Yakup Aydemir, ouder
- Onno Blok, gemeente Utrecht
- Jansje Dekker, ksu
- Karin van Look, Universiteit Utrecht
- Thea Meijer, bestuurder spo
- Nienke Moolenaar, Onderwijsinspectie
- Karin Monnink, ksu
- Fawzia Nasrullah, bestuurder pcoU Willibrord
- Annemarie Postma, gemeente Utrecht
- Jos van Santen, ouder
- Jan van Tartwijk, Universiteit Utrecht

Bijlage H Brief gemeente aan ouders tweejarigen

Aan de ouder(s)/verzorger(s) van

Behandeld door Leerlingzaken
Telefoonnummer 030 – 286 2660
Bijlage

Datum
Onderwerp Kies een basisschool

Geachte ouder(s)/verzorger(s),

(Alvast) Van harte gefeliciteerd met de tweede verjaardag van uw kind! Hoewel de schoolkeuze wellicht nog ver in de toekomst lijkt te liggen, informeren we u in deze brief graag over de gang van zaken rond het kiezen van een basisschool.

Aanmelden bij de basisschool

Kinderen mogen vanaf hun vierde verjaardag naar de basisschool, vanaf hun vijfde zijn ze hiertoe wettelijk verplicht. Als ouder wilt u een goede school kiezen voor uw kind.

Hoe vind ik een school?

U kunt in Utrecht kiezen uit veel scholen. Scholen verschillen van elkaar; in de sfeer, in hoe wordt lesgegeven, in de levensovertuiging waarop ze gegrond zijn. Zowel op www.kijkoponderwijs.nl als op www.scholenop-dekaart.nl vindt u informatie over alle scholen in Utrecht. U kunt een bezoek brengen aan scholen om kennis te maken. Bovendien heeft elke school een eigen website waarop informatie over de school te vinden is.

In de buurt naar school

De buurt waar u woont is een vertrouwde omgeving voor u en uw kind. De gemeente streeft er dan ook naar dat ieder kind in zijn of haar buurt naar school kan gaan. De gemeente zorgt ervoor dat er voldoende aanbod van verschillende scholen is in de wijk waar u woont. Mogelijk kunt u zich samen met bekenden uit uw straat of wijk oriënteren op een basisschool bij u in de buurt.

Hoe meld ik mijn kind aan op een school?

Begin op tijd met het uitzoeken van een basisschool.

U kunt uw kind aanmelden bij de school van uw keuze, dit dient u schriftelijk te doen. De school heeft daarvoor een aanmeldformulier. Geef het ingevulde formulier aan de school.

Is uw kind jonger dan drie jaar? Dan is de aanmelding nog niet definitief.

Drie jaar: aanmelding definitief maken

Als uw kind drie jaar wordt, dan vult u het definitieve aanmeldformulier in en levert u dit in bij de school van uw keuze. De school laat u binnen zes weken weten of uw kind is geplaatst.

Op welke scholen kan ik mijn kind aanmelden?

U mag uw kind op één of op meerdere scholen aanmelden. Elke school heeft zijn eigen werkwijze voor het aannemen van leerlingen. Veel scholen geven voorrang aan broertjes en zusjes, en aan leerlingen uit de buurt rondom de school. Sommige scholen laten kinderen uit de hele stad toe. De school kan u vertellen wat de regels voor het aannemen van leerlingen zijn.

Is er altijd plaats?

Het kan zijn dat een school niet voldoende plaats heeft voor alle kinderen. In dat geval moet u zelf op zoek naar een andere school. U moet er ook zelf voor zorgen dat uw kind wordt aangemeld op een school die plaats heeft.

Hoe weet ik of mijn kind de passende ondersteuning krijgt die het nodig heeft?

Een school moet alle kinderen onderwijs bieden, ook kinderen die extra ondersteuning nodig hebben in het leren. Dat heet zorgplicht. De school heeft zorgplicht vanaf het moment dat het kind is aangemeld bij een school die plaats heeft. U kunt dan met de school bespreken welke ondersteuning uw kind nodig heeft. Wanneer de school deze ondersteuning niet kan bieden, zoekt de school in goed overleg met u een andere school voor uw kind.

Met vriendelijke groet,
Anke Klein,
Wethouder Onderwijs

Dankwoord

Graag bedanken wij de volgende personen voor hun medewerking aan het onderzoek:

- Alle geïnterviewde ouders, schoolleiders en anderen.
- Mensen die ons materiaal hebben gestuurd en/of ons in contact hebben gebracht met ouders en schooldirecteuren die geïnterviewd wilden worden.
- De leden van de klankbordgroep / begeleidingscommissie voor hun rol als kritische vriend, hun commentaar bij de opzet van het onderzoek en hun feedback op concept-rapportages.
- De persoon of personen die een van de schoolbestuurders uit de begeleidingscommissie heeft/hebben geholpen om bijna 9 pagina's behulpzame vragen en opmerkingen bij het conceptrapport te formuleren.
- Onno Blok en Annemarie Postma van de gemeente voor het constructief meedenken en het leggen van contacten.
- Wendy van Dijk van de gemeente voor het maken van de afspraken met de twaalf schooldirecteuren.
- Nico de Vos, directeur Kenniscentrum Sociale Innovatie en Lector Participatie en Stedelijke Ontwikkeling aan Hogeschool Utrecht, voor zijn feedback op een conceptversie van het rapport.

Over de auteurs

Anton Boonen is senior onderzoeker bij het lectoraat Participatie en Stedelijke Ontwikkeling (kenniscentrum Sociale Innovatie) van Hogeschool Utrecht. Daarnaast is hij werkzaam als hogeschoolhoofddocent en innovatiemanager bij Instituut Theo Thijssen, waar de lerarenopleiding basisonderwijs (HUpabo) onder valt.

Paco Lucassen is als senior onderzoeker en adviseur verbonden aan het Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen. Daarnaast is hij zelfstandig innovatie- en organisatieadviseur.

Jeroen Peters is als senior onderzoeker en adviseur verbonden aan het Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen. Daarnaast is hij zelfstandig adviseur op het gebied van onderwijs- en jeugdrecht.

Guido Walraven is coördinator van het Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen. Daarnaast is hij onder meer lector Dynamiek van de Stad aan Hogeschool Inholland.

